

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Základní potřeby v kontextu práce s oběťmi trestných činů

Bakalářská práce

Autor: Kristýna Vokrouhlíková
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci
v etopedických zařízeních
Vedoucí: Mgr. Gabriela Slaninová, PhD.
Oponent: Mgr. Alena Knotková

Zadání bakalářské práce

Autor:	Kristýna Vokrouhlíková
Studium:	P16P0662
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na výchovnou práci v etopedických zařízeních
Název bakalářské práce:	Základní potřeby v kontextu práce s oběťmi trestných činů
Název bakalářské práce AJ:	Basic needs in the context of working with victims of crime

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se bude zabývat problematikou násilných trestných činů a pomoci obětem. Cílem práce bude, s oporou o odbornou literaturu, popsat a analyzovat násilnou trestnou činnost, osobnosti pachatele a oběti, možnosti pomoci obětem trestných činů se zřetelem k práci s jejich potřebami a ve výzkumném šetření zjistit zkušenosti pomáhajících pracovníků s naplňováním základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa u obětí násilných trestných činů. Bude zvolena kvalitativní výzkumná strategie, metodou sběru dat bude polostrukturovaný rozhovor, data budou analyzována za využití prvků zakotvené teorie.

Čírtková Ludmila a Vitoušová Petra. Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Vydání první. Praha: GRADA publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2 Vodáčková Daniela. Krizová intervence. Vydání první. Praha: Portál, 2002. ISBN 978-80-262-0212-7

Garantující pracoviště: Katedra sociální pedagogiky,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Slaninová, Ph.D.

Oponent: Mgr. Alena Knotková

Datum zadání závěrečné práce: 6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

.....

Kristýna Vokrouhlíková

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro ukládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi UHK).

Datum: .....

Podpis studenta:.....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Mgr. Gabriele Slaninové, Ph.D. za trpělivé vedení bakalářské práce a za její pomoc a rady při tvorbě. Mé poděkování patří také respondentům, kteří byli ochotni udělat se mnou rozhovor a podělit se o své zkušenosti. Děkuji i své rodině, která mě podporovala po celou dobu studia.

Anotace

VOKROUHLÍKOVÁ Kristýna. Základní potřeby v kontextu práce s oběťmi trestných činů. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2019. 76 s.
Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou násilných trestných činů a pomoci obětem. Cílem práce je, s oporou o odbornou literaturu, popsat a analyzovat násilnou trestnou činnost, osobnosti pachatele a oběti, možnosti pomoci obětem trestných činů se zřetelem k práci s jejich potřebami a ve výzkumném šetření zjistit zkušenosti pomáhajících pracovníků s naplňováním základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa u obětí násilných trestných činů. Je zvolena kvalitativní výzkumná strategie, metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor, data jsou analyzována za využití prvků zakotvené teorie.

Klíčová slova: oběť, pachatel, potřeba, trestný čin

Annotation

VOKROUHLÍKOVÁ, Kristýna. *Basic human needs in the context of crime victims work with crime victims*. Hradec Králové: Faculty of education, University of Hradec Králové, 2019. 76 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor's work focuses on violent criminal acts, its victims and victim support. The goal of this work is to analyse violent crimes, culprits' and victims' personalities and the possibility of helping victims of crime to work with their needs. A research on workers' experience with violent crime victims and the fulfilment of their basic development needs by Pessó and Boyden-Pessó is implemented. For this research, a proper research strategy is chosen, the necessary data are collected via a semi-structured interview and analysed using the corresponding theories.

Key words: victim, culprit, need, criminal act

Obsah

Úvod	9
1. Stav poznání a teoretický background.....	12
2. Oběť a pachatel trestných činů	16
2.1. Trestný čin	16
2.2. Pachatel trestné činnosti a jeho typologie.....	17
2.3. Typologie obětí trestných činů.....	19
2.4. Viktimizace	21
2.4.1. Primární viktimizace	23
2.4.2. Sekundární viktimizace	24
2.4.3. Terciární viktimizace.....	26
2.4.4. Problematika reviktimizace	27
2.5. Následky viktimizace a dopad trestného činu na oběť.....	28
2.6. Mýty o obětech	30
3. Pomoc obětem trestných činů	33
3.1. Bílý kruh bezpečí	33
3.2. Probační a mediační služba	34
3.3. Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů.....	35
3.4. Laická pomoc.....	36
3.5. Právní pomoc	36
3.6. Peněžitá pomoc	39
3.7. Psychologická pomoc.....	41
3.8. Jednání s obětí trestného činu	44
4. Základní vývojové potřeby podle Pessa a Boyden Pessa jako součást teorie a praxe metody PBSP	46
4.1 Koncept potřeb dle PBSP se zřetelem k jeho využití při práci s oběťmi trestných činů	46
4.1.1. Potřeba místa	48
4.1.2. Potřeba sycení	49
4.1.3. Potřeba podpory	50
4.1.4. Potřeba bezpečí (ochrany)	51
4.1.5. Potřeba limitů.....	52
5. Výzkumné šetření.....	54
5.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky.....	54

5.2. Metodologie výzkumu.....	55
5.3. Výzkumný soubor	55
5.4. Analýza dat	56
5.5. Diskuse výsledků	67
Závěr.....	71
Seznam literatury	73

Úvod

Tato práce je zaměřena na oběti trestných činů, na práci s nimi a na problematiku násilných trestných činů.

O situaci obětí bylo napsáno mnoho, a přesto jistě ještě ne vše. Pro ilustraci zde uvedeme názor a část zprávy z praxe odborníků na tuto problematiku: Být obětí trestné činnosti není lehké. Zhruba polovina obětí v Evropské unii trestnou činnost ani neoznámí. Není čemu se divit. Oznámení je nejen pro oběť velmi stresující, protože musí popisovat a vzpomínat na událost, která je pro ni citlivá, ale také společně s oznámením roste riziko sekundární viktimizace. Nejčastější zdroje sekundární viktimizace jsou média, orgány činné v trestném řízení (policie, soud) a blízké okolí oběti (přátelé, rodiče, vlastní děti). (Velikovská, 2013) O tom svědčí i tento příběh:

„Rodiče zavražděného dítěte se z regionálního tisku dozvěděli detaily o vraždě a utrpení jejich syna před smrtí. Před těmito údaji je orgány činné v trestním řízení doposud chránily a mezitím konzultovaly s odborníky, jak a kdy citlivě sdělit to, co by rodiče vědět mohli.“ (Čírtková, 2007, s. 17)

Profesní motivací je pro mě jako budoucího absolventa oboru Sociální pedagogika mj. následující výčet případů, z kterých se znovu potvrzuje význam přístupu pomáhajících pracovníků k obětem TČ. Podle poznatků pocházejících z analýzy rozhovorů Bílého kruhu bezpečí z let 2001 a 2002, bylo ve všech 66 případech druhotné zraňování důležitým problémem v poradenském rozhovoru s oběťmi znásilnění. 80% klientek BKB trestní čin oznámilo a zažívají sekundární viktimizaci a dalších 20% klientek z obavy před sekundární viktimizací trestný čin neoznámilo. Druhým nejčastějším důvodem, proč oběti vyhledávají služby poraden, je právě sekundární zraňování. (Čírtková, 2007)

V České republice se pomoci obětem trestných činů věnuje například výše zmíněný Bílý kruh bezpečí. Je to největší nestátní organizace, která se se zajímá o problematiku obětí trestných činů u nás. Dále se oběťmi trestné činnosti zabývá také Probační a mediační služba. Důležitým rokem pro oběti se stal rok 2013, kdy byl přijat zákon o obětech trestných činů. Zákon č. 45/2013 přinesl pro oběti dobré a srozumitelné mantinely, které mohou, jsou-li správně využívány, zvyšovat vědomí bezpečí obětí a etiku práce s nimi. Proto jsem se rozhodla věnovat svoji bakalářskou práci právě

obětem trestných činů. Dále mě toto téma velice zajímá, jelikož bych v budoucnosti chtěla pracovat v Probační a mediační službě, kde pracují s pachateli trestných činů, i s oběťmi.

Ve středu našeho výzkumného zájmu stojí oběť, byť z pohledu pracovníka, který s obětí spolupracuje (fokus je zaměřen na potřeby klientů). Oběť je specifický druh klienta, protože každý člověk reaguje na ohrožení nebo útok na vlastní osobu jinak. Také existuje několik trestných činů (přepadení, znásilnění, pokus o vraždu atd.) a každý trestný čin má svou zvláštní oběť. Oběť znásilnění potřebuje jinou pomoc než oběť, které bylo ublíženo na zdraví. Na pracovníkovi je, aby dobře posoudil tuto specifčnost jednotlivých trestných činů i rozsah viktimizace oběti (např. do jaké míry viktimizace ovlivňuje život oběti, vyvinula se u ní posttraumatická stresová porucha, nebo jak se oběť cítí po viktimizaci) a umět s tím poté dobře pracovat. Při pročitání materiálů jsem si často pokládala tuto otázku: Jaká jsou specifika práce s oběťmi TČ? Jaké jsou aktuální trendy? Jsou při práci s oběťmi respektovány jejich základní potřeby? Co a jak pro naplnění těchto potřeb může udělat pomáhající pracovník?

Cílem práce je vzhledem k výše uvedenému, s oporou o odbornou literaturu, popsat a analyzovat násilnou trestnou činnost, osobnosti pachatele a oběti, možnosti pomoci obětem trestných činů se zřetelem k práci s jejich potřebami a ve výzkumném šetření zjistit zkušenosti pomáhajících pracovníků s naplňováním základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa u obětí násilných trestných činů. Na tomto místě uvedu, že v rámci výběru respondentů nebyla stanovena podmínka nutné znalosti metody PBSP a tedy ani konceptu potřeb dle Pessa a Boyden Pessa. Jde mi o zjišťování toho, jak s tímto konceptem potřeb pracovníci zacházejí v přímé práci s klientem, explicitně nebo implicitně - tj. jak oni osobně a originálně pracují s tématy místa, bezpečí, sycení, podpory a limitů. Vzhledem k cíli práce a ve snaze podrobně zkoumat saturaci potřeb klientů jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Metodou sběru dat je polostrukturovaný rozhovor, který umožní pracovat podle předem daného scénáře (tedy v tomto případě klást otázky na konkrétní potřeby) a tento v průběhu rozhovoru doplňovat o další dotazy. Data jsou analyzována za využití otevřeného kódování.

Práce by mohla být prospěšná pracovníkům pomáhajících profesí, převážně těm, kteří uvažují o kariéře v Probační mediační službě a v Bílém kruhu bezpečí nebo

pracovníkům, kteří již v této oblasti pracují a chtějí se obohatit o informace. Dále by mohla být přínosná pro psychology a psychoterapeuty.

Práce má teoreticko-empirický charakter.

1. Stav poznání a teoretický background

V této kapitole jsou popsány a ve vzájemných souvislostech diskutovány teoretické koncepty a pojmosloví, které jsou výchozí pro naplnění záměru práce. Čtenář získá informace o současném stavu poznání, zde s ohledem na dosavadní výzkumy.

Výchozím pojmem, který zde definuji, je trestný čin. „*Trestný čin je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ (§ 13 TZ) Tato bakalářská práce je zaměřena hlavně na násilné trestné činy. Násilné jsou takové trestné činy vyjmenované v trestním zákoníku (40/2009 Sb.), které zahrnují násilí proti druhé osobě nebo pohrůzku násilím. Ve výzkumném šetření se budu soustředit na trestné činy: proti životu a zdraví, proti rodině a dětem, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

V kontextu typu trestného činu, který jsem specifikovala jako stěžejní pro můj výzkum, vymežím, jak nahlížím na téma násilí. Násilím rozumím pro potřeby této práce dle Truellové (2016, s. 4) jako:

„... *úmyslný akt chování, kterým je druhému člověku způsobena bolest, je mu ublíženo či je tímto chováním poškozen nebo poraněn. Definice násilí podle WHO z roku 1996 je násilí úmyslné, použití nebo výhrůzka tělesnou silou, či mocí vůči sobě samému, jiné osobě, skupině nebo komunitě, v jehož důsledku stoupá pravděpodobnost vzniku úrazu, psychické újmy, špatného zacházení, deprivace. Dále WHO rozlišuje násilí obrácené vůči sobě samému, interpersonální násilí a kolektivní neboli organizované násilí.*“

Stěžejní populací, kterou chci popsat a z pohledu saturace potřeb v poradenském procesu analyzovat, jsou oběti výše uvedeného chování. Za vhodné vymezení považuji níže uvedené a upozorním na fakt, že našich respondentů se dotazuji na ty oběti, které byly uznány jako poškozené osoby. „*Oběť trestného činu je zpravidla konkrétní fyzická osoba, která byla trestným činem usmrcena, zraněna, ohrožena na životě a zdraví, byla jí způsobena škoda na majetku nebo škoda morální, byla omezena na svobodě nebo jiných právech, a to nezávisle na tom, zda jí bylo následně zvláštním procesním rozhodnutím přiznáno postavení poškozeného.*“ (Zoubková, 2011, s. 123) Dle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů je za „*oběť považována každá osoba, která se cítí být obětí spáchaného trestného činu, pokud nevyjde najevo opak nebo pokud nejde zjevně o zneužití postavení oběti.*“ Dále je v zákoně (45/2013 Sb.) uvedeno: „*Oběti*

trestného činu je i osoba, která je pozůstalou osobou po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt; tedy příbuzným v pokolení přímém (tj. rodič, prarodič, dítě nebo vnouče), sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner, druh nebo osoba, které oběť ke dni své smrti poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu; je-li těchto osob více, je za oběť považována každá z nich.“ Mě výzkumně zajímá především primární oběť – tedy jedinec (dle Velikovské, 2013), bezprostředně zasažený trestným činem.

Sekundárně mám na zřeteli též pachatele, který je osobou, jež způsobuje druhému člověku újmu a činí jej obětí. Přikláním se k vymezení osoby pachatele dle trestního zákoníku. *„Pachatel trestného činu je ten, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná. Pachatelem trestného činu je i ten, kdo k provedení činu užil jiné osoby, která není trestně odpovědná pro nedostatek věku, nepřičetnost, omyl, anebo proto, že jednala v nutné obraně, krajní nouzi, či za jiné okolnosti vylučující protiprávnost, anebo sama nejednala, nebo nejednala zaviněně.“* (§ 22 TZ, § 23 TZ) A zároveň souhlasím též s pojetím pachatele dle kriminologie, zjevně co do níže uvedeného tématu přičetnosti či nepřičetnosti. Kriminologie, pojem pachatel chápe v širším pojetí. Jde o osoby, které se dopustily činů uvedených v trestním zákoníku, ale i některé osoby, které nelze trestně stíhat. Zahrnuje i osoby, které svým věkem (děti) nebo stavem vědomí (nepřičetnost či zmenšená přičetnost) přesahují rámeček vymezený trestním právem. Zabývá se též osobami, které si již trest za spáchaný trestný čin odpykaly, a osobami, které se vyznačují sociálně patologickým chováním (drogové závislí, prostitutky, extrémisté apod.). (Zoubková, 2011).

Středem mého zájmu jsou potřeby obětí násilných trestných činů. Potřebě rozumím v kontextu mé práce jako stavu nedostatku nebo nadbytku něčeho, co nás vede k činnostem, jimiž tuto potřebu uspokojujeme. Potřeby dělím v souladu s Vágnerovou (1997) na primární (biologické), které jsou vrozené, a uspokojují se ve vztahu člověk – příroda. Jedná se například o potřebu potravy, vody, kyslíku. Sekundární (psychosociální), které vrozené nejsou a vytvářejí se pod vlivem společnosti. Jedná se např. o potřebu lásky, potřebu kontaktu s lidmi, úcty k uznání. Stěžejním tématem této práce jsou základní vývojové potřeby dle Pessa a Boyden-Pessa. Autoři tohoto konceptu vymezují pět základních vývojových potřeb - potřebu místa, sycení, podpory, ochrany a limitů. (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009) Ve výzkumném šetření mě bude

zajímat, jak pracovníci uplatňují tento koncept (ať už 1. primárně a vědomě, protože tento koncept znají, či jak bylo uvedeno výše, 2. implicitně, aniž by o něm měli informace) v procesu práce s obětí TČ.

Při zkoumání stavu poznání jsem narazila na mezinárodní viktimologický výzkum ICVS (International Crime Victim Surveys), kterého se Česká republika zúčastnila v roce 1992 a v roce 1996. V roce 1992 byl reprezentativní výzkumný soubor tvořen 1262 respondenty a v roce 1996 již 1469 respondenty starších 16 let. Výzkum zkoumal míru viktimizace a trendy kriminality. V roce 1992 se stal v ČR obětí trestného činu každý čtvrtý respondent, v roce 1996 to byl již téměř každý třetí. Dále v roce 2000 pod záštitou UNICRI se uskutečnil další výzkum, který proběhl v 16 hlavních městech vybraných zemí střední a východní Evropy, mezi vybranými městy byla i Praha. Na stupnici hlavních měst řazených podle výzkumem zjištěné míry viktimizace se Praha umístila na druhém místě za Tallinem. Na národní úrovni proběhl výzkum, který byl zaměřen na zjištění viktimizace obyvatel České republiky vybranými druhy deliktů a pokrýval dlouhé časové období pěti let (2002-2006). Výzkum přinesl zjištění, že se dvě třetiny obyvatel ČR (63,5%) ve sledovaném období pěti let staly obětmi nejméně jednoho z deseti vybraných deliktů. (Helena Válková, Josef Kuchta, 2012) Institut pro kriminologii a sociální prevenci realizoval viktimologické výzkumy. Jeden byl proveden v roce 2013. Soubor dotázaných tvořil 3000 respondentů starších 15 let z celé České republiky. Metodologicky byl inspirován mezinárodními viktimologickými výzkumy ICVS. Bylo zjištěno, že v roce 2013 zhruba 36 % dotazovaných osob se stalo během zkoumaného dvanáctiměsíčního období obětmi nejméně jednoho z osmi vybraných deliktů (např. krádež, fyzické napadení). (Martinková, 2015) V letech 2016-2019 proběhl další výzkum, též realizovaný Institutem pro kriminologii a sociální prevenci. Tento výzkum se ještě dopracovává, ale výsledky jsou již známé. Výzkumný soubor tvořilo 3328 respondentů, starších 15 let. Bylo zjištěno, že v posledních třech letech bylo obětí vybraných deliktů 34 % dotazovaných. Tento výsledek se ale nedá srovnávat s výzkumy předešlými, neboť tento výzkum nepracoval s totožnými trestnými činy. Přidalo se domácí násilí, sexuální napadení a stalking. (Roubalová, 2018)

Na téma obětí trestných činů a její pomoci byla napsána řada diplomových a bakalářských prací. Matyášová (2018) věnovala svoji práci pomoci obětem násilných trestných činů. V praktické části si pokládala za cíl, vyzkoumat nejúčinnější pomoc obětem trestných činů. Podařilo se jí vyzkoumat, že nejúčinnější je kombinovaná pomoc

sociálně-právního poradenství a psychologického poradenství. Zavorálová (2018) se zabývala též pomoci obětem trestných činů, ale za cíl si kladla, jaké jsou formy pomoci obětem trestných činů ve vybraných zařízeních Královehradeckého a Pardubického kraje. Zjistila velmi podobný výsledek. Nejčastěji poskytují sociální pracovníci pomoc v oblasti psychosociální a právní. Dále bych zmínila práci Turkové (2018), která se věnovala poradenství pro oběti trestné činnosti v rámci Probační a mediační služby Jihočeského kraje a práci Sobotkové (2015), která se zabývala prací s oběťmi trestných činů ve střediscích Probační a mediační služby v Královehradeckém kraji. Obě tyto práce byly zaměřené na poskytování pomoci Probační a mediační služby ČR, akorát v jiných krajích. Barbora Turková měla za cíl zjištění postupu při práci s oběťmi trestných činů a porovnání této práce v rámci jednotlivých středisek Probační a mediační služby ČR, Jihočeského kraje. Zjistila, že postup pomoci oběti je jasně popsán v metodice PMS ČR a v rámci práce s obětí se musí ponechat prostor pro vyjádření svých pocitů a obav, a přání. Nikola Sobotková si kladla za cíl, zjistit rozsah činnosti probačních úředníků s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královehradeckém kraji. Podařilo se jí zjistit, že pracovníci PMS nejčastěji poskytují právní pomoc. Ať už jde o obecné informace ohledně trestného řízení, nebo náhradu škody. Často také klienta doprovází na policii. Tyto vyjmenované práce a výzkumy se zabývaly obecně oběťmi trestné činnosti a poskytování pomoci. Podrobný výzkum, který by byl zaměřený na potřeby obětí trestných činů, zvláště pak v kontextu PBSP, nebyl doposud proveden. Výzkum, který je zaměřen na využití PBSP při práci s oběťmi domácího násilí, provedly Slaninová a Pidimová (2013). Byly provedeny rozhovory s terapeuty PBSP, kteří pracují s touto klientelou. Z výsledků vyplývá, že koncept potřeb dle Pessa a Boyden Pessa je srozumitelný a pro oběti domácího násilí poměrně snadno uchopitelný. Dotazovaní terapeuti jej shledali jako efektivní při práci na znovuobnovení psychické rovnováhy traumatizovaných žen.

2. Oběť a pachatel trestných činů

Tato kapitola je věnována obětem trestních činů a pachatelům. Pro oběť je trestný čin velký zásah do života, proto zde je rozebráno, jak trestný čin působí na oběť a jaké jsou jeho následky a dopady. Zkráceně je i definován trestný čin. Je zde popsán proces viktimizace, typologie obětí, a v neposlední řadě i mýty o obětech trestné činnosti, které do jisté míry též působí a ovlivňují oběť. Zároveň je zde i popsána typologie pachatelů, neboť typ pachatele může ovlivnit průběh trestného činu, i jeho oběť.

2.1. Trestný čin

Trestní zákoník (40/2009 Sb.) definuje trestný čin jako „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný, a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ Trestní zákon dělí trestné činy na přečiny a zločiny. „*Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou přečiny. Zvláště závažnými zločiny jsou úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví odnětí svobody s horní hranicí trestné sazby nejméně deseti let.*“ (40/2009 Sb.) Trestné činy se dále rozdělují na:

- trestné činy proti životu a zdraví (např. vražda, ublížení na zdraví)
- trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství (např. obchodování s lidmi, braní rukojmího)
- trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. znásilnění, kuplířství)
- trestné činy proti rodině a dětem (např. týrání svěřené osoby, svádění k pohlavnímu styku)
- trestné činy proti majetku
- trestné činy hospodářské
- trestné činy obecně nebezpečné
- trestné činy proti životnímu prostředí
- trestné činy proti české republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci
- trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných. (40/2009 Sb.)

Jak už bylo řečeno výše, bakalářská práce se zabývá násilnými trestnými činy. Násilné jsou takové trestné činy, které zahrnují násilí proti druhé osobě nebo pohrůžku násilím. V trestním zákoně je dále uvedeno, že *„trestný čin je spáchán násilím i tehdy, je-li spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti lstí nebo jiným způsobem.“* (40/2009 Sb.) Ve výzkumném šetření se budu soustředit na tyto trestné činy:

- trestné činy proti životu a zdraví – např. pokus vraždy (§ 140 TZ), zabití (§ 141 TZ), ublížení a těžké ublížení na zdraví (§ 145 a § 146 TZ), mučení a jiné nelidské zacházení (§ 149 TZ)
- trestné činy proti rodině a dětem – např. týrání svěřené osoby (§ 198 TZ) a týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)
- trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti – znásilnění (§ 185 TZ), sexuální nátlak (§ 186 TZ), pohlavní zneužití (§ 187 TZ).

2.2. Pachatel trestné činnosti a jeho typologie

Jak už bylo uvedeno v první kapitole, kriminologie pod pojmem pachatel, chápe vedle osob, které se dopustily trestných činů i některé osoby, které orgány činné v trestním řízení nestíhají. Jedná se o osoby trestně nezodpovědné (děti, nepříčetní), osoby, které si svůj trest již odpykaly, ale také se jedná o tzv. potenciální pachatele trestných činů. Typologii pachatelů trestné činnosti uvádí Čírtková (2004):

1. Socializovaný typ
2. Neurotický typ
3. Psychopatický typ
4. Mentálně nedostačivý typ
5. Psychotický typ

Socializovaný typ

Osobnost tohoto typu je v podstatě normální. Projevuje se normálním prožíváním i chováním. Myšlenky a city jsou srozumitelné. Socializovaný typ pachatele má utvořené svědomí a projevuje běžné reakce na spáchání trestného činu. (smutek, lítost, bojí se, co ho čeká...) (Čírtková, 2004) *„Spáchaný trestný čin je ojedinělým případem, a lze k němu snadno nalézt motiv (špatná sociální situace, tlak okolí).“* (Matoušková, 2013, s. 110)

Neurotický typ

Pro tento typ jsou charakteristické různě velké neurotické poruchy, jako např. zvýšená úzkost, hysterické reakce, depresivní stavy, jež volně přecházejí i do kriminálního jednání (Matoušková, 2013). „*Typický neurotický pachatel je převážně mladistvého a mladého věku, pochází zpravidla ze středních sociálních vrstev, či přesněji řečeno z vrstev, které jsou dobře materiálně zajištěny.*“ (Čírtková, 2004, s. 69) Kriminálním jednáním můžeme rozumět zejména protest proti rodině, daleko více, než např. proti společnosti. To je jeden z důvodů, proč je neurotický jedinec často označován jako emočně nestabilní. Typickým znakem je stejný rukopis způsobu spáchání trestného činu. Zde můžeme uvést např. amatérství v jeho provedení, velké množství zanechaných stop na místě činu, divoký, zbrklý útěk z místa činu a neúčelnost v jednání. Toto jednání si lze představit tak, že např. pachatel ukradne věci, které ve skutečnosti nepotřebuje a ani po nich nemusí toužit. (Čírtková, 2004)

Psychopatický typ

Výraz psychopatická osobnost je diagnostickým termínem. Jde o psychiatrickou diagnózu, která se používá pro jedince. Projevuje se nápadnými a zvláštními způsoby chování a prožívání. Psychopaté bývají ve svém okolí považováni za podivíny. Odborně se psychopatie označuje jako relativně trvalá porucha (odchylka) osobnosti. (Čírtková, 2004) Současné průzkumy ukazují, že velký podíl psychopatů je mezi pachateli, a zvláště recidivisty. (Matoušková, 2013) Nejčastěji se vyskytuje porucha disociální. Podle Matouškové (2013, s. 111) tito jedinci „*nejsou schopni navázat hlubší mezilidské vztahy, nemají schopnost empatie a často svádějí své potíže na okolí.*“

Mentálně nedostačivý typ

Tento typ pachatele má nízkou inteligenci. Jeho rozumové schopnosti jsou nízké. Jedná se o „primitivní osobnost“ a tomu odpovídá jeho trestná činnost. Trestná činnost je nepromyšlená, často bývá velmi jednoduchá a přímočará. (Čírtková, 2004) „*Mentálně nedostačivý typ se často dopouští násilné trestné činnosti, bývá pachatelem sexuálních útoků proti neadekvátním objektům (děti, zvířata). Při skupinové trestné činnosti bývá vykonavatelem nápadů a iniciativy druhých.*“ (Čírtková, 2004 s. 73)

Psychotický typ

Psychotickým typem se míní pachatel, který v době spáchání trestného činu trpí duševní poruchou. Takový trestný čin bývá obvykle nápadný svou nesrozumitelností až bizarností pro ostatní a také motivace bývá nepochopitelná. (Matoušková, 2013)

2.3. Typologie obětí trestných činů

Velikovská (2013) uvádí ve své publikaci typologii kriminologa H. von Hentiga. Byl to jeden ze zakladatelů viktimologie a rozčlenil oběti trestných činů do tří základních typů:

1. Depresivní oběť – nejčastější oběť trestného činu, neboť bývá snadným cílem.
2. Chtivá oběť – nechá se snadněji napálit, protože její motivace pro snadný zisk snižuje její přirozenou tendenci k podezřavosti
3. Lehkomyslná oběť - částečně odolná vůči stresům, které se dějí v daném životním období, stejně jako mladiství nebo prostitutky.

Dále Velikovská (2013) uvádí dělení podle B. Mendelsohna. Toto dělení vycházelo z podílu oběti na vzniku trestného činu, respektive na jeho zavinění:

- Úplně nevinná oběť - například cyklista sražený nepozorným řidičem.
- Oběť s malým podílem viny – například osoba napadená v oblasti mající špatnou pověst.
- Oběť stejně vinná jako pachatel nebo totožná s pachatelem – například sebevražda.
- Oběť více vinná než pachatel – například osoba provokující pachatele.
- Oběť podstatně více vinná než pachatel – například usmrcení pachatele v sebeobraně.
- Stimulující oběť – například křivé obvinění (Velikovská, 2013).

Z předchozích dvou dělení vyšel viktimolog E.A. Fattah (cit. dle Čírtková, 2004), který rozlišil pět následujících kategorií obětí:

1. Zúčastňující oběť - před kriminálním činem je příznačná interakce pachatele s obětí, což tvoří značnou motivaci pachatele k činu. Toto tvoří značné statistické procento násilných trestných činů. Vzájemně se pachatel s obětí zná.

2. Nezúčastněná oběť - pachatel a oběť se neznají, tudíž motiv t. činu nemá vztahovou vazbu mezi obětí a pachatelem. Díky tomu nemohla oběť vnímat potenciální riziko útoku dopředu.
3. Provokující oběť - oběť situaci špatně odhadla dopředu, v důsledku čehož se vystavila silné viktimogenní situaci a pomohla tak tomu, že delikt vznikl.
4. Latentní oběť – mají zvýšený sklon k viktimizaci (vlivem určitých rysů osobnosti nebo zvláštní náchylností), okolí o násilí, které se na nich páchá, zpravidla neví, patří mezi tzv. neveřejné oběti. Tento typ skryté latence je předpokládán především tam, kde se násilí obtížně kontroluje státními orgány, např. jde o násilí v rodinách, domácí násilí apod.
5. Nepravá oběť – oběť se stane obětí jakoby náhodou nebo omylem. Laicky řečeno se „nacházela v nesprávnou dobu na nesprávném místě“. (Čírtková, 2004)

Velikovská (2013) také zmiňuje třídění obětí navržené B. Holystem a klasifikaci S. Schafera. Třídění navržené B. Holystem bývá často uváděno v české kriminologii. Rozděloval oběti podle viny na:

- Oběti, které si zaviniily vlastní viktimizaci, ať už individuálně (coby provokatéři), nebo příslušností k rizikové skupině (prostitute).
- Oběti, které si nezaviniily vlastní viktimizaci ani individuálně (krádež majetku i přes jeho zabezpečení) ani příslušností k rizikové a společností pozitivně hodnocené skupině (např. policista).

S. Schafer (cit. dle Velikovská, 2013) vycházel při klasifikaci obětí nikoli z rizikových faktorů, ale ze zodpovědnosti obětí za trestný čin. Považoval trestný čin nikoli za individuální, ale za sociální jev, jenž musí brát do úvahy nejen pachatelé, ale i oběti, které mohou svým konáním přispívat ke své viktimizaci. Funkční úlohou obětí je nedělat nic, co by vyvolalo násilí vůči její osobě, a zároveň předcházet jakýmkoli krizovým situacím. Rozdělil oběti na:

1. Nesouvisející oběti – nenesou zodpovědnost, byly náhodným cílem pachatele.
2. Provokující oběti – jsou spoluodpovědné.
3. Ukvapené oběti – mají určitý stupeň zodpovědnosti, nacházejí se na nebezpečném místě v nebezpečný čas.

4. Biologicky slabé oběti – nenesou zodpovědnost, jsou přitažlivé pro pachatele vzhledem ke svému věku, nemohoucnosti apod.
5. Sociálně slabé oběti – nenesou zodpovědnost, pachatelé je vnímají jako snadné oběti, neboť nejsou plně integrovány do společnosti.
6. Sebeviktimizované oběti – jsou plně zodpovědné, angažují se v kriminogenních oblastech (drogy, prostituce).
7. Politické oběti – nenesou zodpovědnost za svou viktimizaci, jen stojí v opozici k moci, nebo existuje snaha udržet je v podřadném sociálním postavení. (Velikovská, 2013)

Sochůrek (2003) uvádí další dva typy obětí. Oběť s povinností odpustit a predestinovanou oběť. Co se týče oběti s povinností odpustit, jedná se o takové oběti, které mají k pachateli silný emotivní vztah (partner, rodič, dítě) nebo o oběti z řad profesí, které mají v popisu práce zacházení s psychicky anomálními a problémovými lidmi (pomáhající pracovníci, zdravotnický personál). Predestinovaná oběť je „*člověk, který se stal opakovaně obětí trestného činu, nikoli čirou náhodou, nýbrž vlivem určitých osobnostních dispozic, které ho činí v očích pachatele natolik zajímavým, že si ho opakovaně vybere jako terč svého útoku.*“ (Sochůrek, 2003, s. 36) S tímto typem obětí úzce souvisí mýtus o predestinované oběti, který bude v této práci také rozebrán níže.

Schafer i Mendelson popsali typologii na základě podílu oběti na viktimizaci. Schafer dále i uvádí u jednotlivých typů, jak velkou nesou zodpovědnost za viktimizaci. Tím se liší od Mendelsova. K podílu oběti na viktimizaci se přiklání i Holysten, který rozdělil oběti na dva typy. Ti, kteří si zavinili vlastní viktimizaci, a kteří ne. Fattah uvádí provokující oběť, která může také napomáhat vzniku deliktu tím, že se vystavila viktimogenní situaci, ale u dalších typů obětí přiklání váhu i jiným faktorům. Hentingova typologie se liší od ostatních tím, že sestavil typologie na základě toho, jaká oběť je. Podíl oběti na viktimizaci zde nehraje roli. V této práci se přikláním k typologii Fattaha.

2.4. Viktimizace

„*Viktimizace je proces, v jehož rámci se z potenciální oběti stává oběť reálná.*“ (Helena Válková, Josef Kuchta, 2012, s. 174) Viktimizaci představuje soubor několika silně stresujících událostí, které bývají náhlé, nepředvídatelné a s nimiž je těžké se

rozumně vypořádat. Podle Čírtkové (2007, s. 12) „označuje výraz viktimizace proces zraňování a poškozování jedince.“ Proces viktimizace je velmi složitý a dynamický děj, zvláště pak z psychologického hlediska obtížně uchopitelný, neboť do něj zasahuje velké množství faktorů, jež jsou vzájemně provázané. (Velikovská, 2013) Trestný čin je pro oběť jen počátkem, úvodním dějstvím. (Čírtková, 2007) Proces začíná útokem agresora na oběť, jejich interakcí, ale zdaleka zpravidla nekončí. Může mít i další pokračování. Oběti jsou poškozovány nejen samotnými útoky, ale i reakcemi okolí, netaktním způsobem vyšetřování atd. Jednotlivé fáze viktimizace se obecně rozdělují na primární, sekundární, terciární, a to podle toho, kým, a v jakých fázích trestného činu je oběť poškozována, zvláště pak v případě terciární viktimizace, jakým způsobem je schopna vyrovnat se s následky trestného činu a zapojit se do běžného života. Jednotlivé fáze (především první dvě) s sebou nesou pro oběť specifická nebezpečí, která pro ni mohou mít různé důsledky. Při opakovaném setkání člověka s nějakým deliktem se hovoří o reviktimizaci. (Velikovská, 2013)

S viktimizací souvisí také pojmy viktimnost, index viktimizace. Viktimnost je „souhrn předpokladů k tomu, aby se člověk stal obětí trestného činu.“ (Sochůrek, 2003, s. 22) Zkoumání viktimnosti je složité a velmi nesnadné. Proto se viktimologie spíše soustřeďuje na zkoumání viktimnosti u jednotlivých trestných činů nebo u určitých skupin obětí. (Sochůrek, 2003) Index viktimizace představuje „podíl počtu obětí připadajících ve sledovaném časovém období na určitý počet obyvatel žijících na vymezeném území.“ (Helena Válková, Josef Kuchta, 2012, s. 174) Indexy viktimizace se obvykle sledují v ročním i víceletém vývoji, a to jak celkový počet obětí, tak i počet obětí určitých druhů kriminality. (Zoubková, 2011) S viktimností a indexem viktimizace úzce souvisí i další pojem a to je viktimogenní faktor. Podle Čírtkové (2004) jsou to takové faktory, které zvyšují riziko spáchání trestného činu na konkrétní osobě a jsou spojeny s jejími individuálními zvláštnostmi. Následně je rozdělují na:

- „Sociální (profese, pozice v rodině, styl rodinné výchovy, sociální patologie v rodině apod.)
- Osobnostní (konstelace osobnostních vlastností, která činí jedince náchylným pro roli oběti, nikoli však univerzálně, nýbrž pro konkrétní typ deliktů např. podvodu, znásilnění apod.)

- *Behaviorální (rizikové chování např. vyhledávání viktimgenních lokalit, provokující jednání).*“ (Čírtková, 2004, s. 113)

2.4.1. Primární viktimizace

Jako primární viktimizaci chápeme dění spojené s trestným činem, díky čemuž oběti vždy vzniká primární újma, kterou pachatel oběti díky činu způsobí. Jedná se o poškození v důsledku trestné činnosti. K tomuto druhu viktimizace dochází vždy, když se člověk stane obětí trestné činnosti. (Čírtková, 2007) Tyto „rány“, které si oběť v sobě nese, díky primární viktimizaci, můžeme rozdělit na tři typy: (Čírtková, 2004)

- Fyzická újma – jedná se o narušení fyzické stránky, od lehčího zranění po těžké defekty, až smrt.
- Finanční újma – jedná se zejména o majetkové poškození, nebo ztráty, ale také o ztracené zisky, nebo finance vložené do vlastního uzdravení po vzniklé újmě.
- Emocionální újma - „rány na duši“ jsou těžko objektivně prokazatelné, jelikož záleží na oběti a tom, jak celou situaci prožívala. Dále to souvisí s jejím osobnostním založením. Tyto důsledky mohou být velice devastující pro oběť a jejich podoba může být pestrá.

Sílu prožívání vzniklé trestné činnosti nelze určit rozsahem újmy fyzické, nebo materiální. I malou újmu může totiž oběť prožívat velice silně. *„Například i oběť vloupání do bytu může utrpět závažnou psychickou újmou. Manželé prodali chalupu, kterou 15let společně budovali, protože žena nebyla schopna překonat nepřijemné pocity a obavy z neznámého pachatele. V rekreačním objektu se již necítila dobře. Nebyla schopna se na víkendové pobyty na chalupě těšit.“* (Čírtková, 2007, s. 14)

Jak už bylo řečeno, psychické újmy oběti po trestné činnosti mohou být různých rozměrů. Jedná se o pocit nepohody, pocit napětí a labilní prožívání. Další typicky se projevující příznaky jsou strach z pachatele a toho, že se oběť stane obětí podruhé. Převažují pocity nedůvěry vůči okolí, také již ze strachu nedělá návyky a aktivity, které dělala dříve. Není schopna se psychicky odvázat od události, která se stala. Může mít pocit ztráty identity, a pocit, že je jiná než dříve, přičemž se může objevit vztek a podrážděnost. Emocionální rány jsou zásadní pro další odbornou práci s obětí. (Čírtková, 2007)

Emocionální zpracování deliktu hraje v případě primární viktimizace zásadní roli. Újma, která obětem v důsledku trestného činu vzniká, vychází ze zrazených iluzí, strnulých pseudojistot, jež si každý vytváří o sobě a světě, respektive nekriticky zvnitřňuje. (Velikovská, 2013) Podle Čírtkové (2007) se jedná o dvě životně důležité iluze. První se odvíjí od potřeby bezpečí, druhá pak od sebeprosazení a seberealizace. Pokud se jedinec stane obětí trestného činu, ztratí na kratší, či delší dobu iluzi o tom, že svět je dobrý. Svět se jeví jako zlé místo, kde se odehrávají nevysvětlitelné a nepředvídatelné události. Způsobí též ztrátu iluze kontroly ovlivňování vlastního života. Kontrolování vlastního života se jeví pro oběť zbytečné a marné, když se dostává do situací, které jsou nezvládnutelné. Oběť má pocit slabosti, bezmocnosti, načež podle ní osobní cíle a plány nemají smysl, neboť nemůže ovlivňovat běh vnějších událostí. (Čírtková, 2007) Někteří psychologové zavádějí v této souvislosti výraz „neviditelné rány“, vznikající jako důsledek kriminálního útoku. Tyto neviditelné rány pak dostávají oběť do situací, které vytvářejí výše zmíněnou emocionální újmu. Do těchto neviditelných ran patří pocit zneuctění (oběti si myslí, že jsou ve srovnávání s ostatními v nepořádku), dále ztráta pocitu důvěry, (oběti přestávají důvěřovat sobě i svému okolí) a ztráta pocitu autonomie (oběti přichází o jistoty, že můžou rozhodovat o svém jednání a volit mezi různými způsoby chování). (Čírtková, 2000)

Jednotlivé primární újmy neexistují odděleně, nejsou ani odděleně prožívány. Vzájemně se propojují a v konečném důsledku mají i četné sociální dopady. Např. absence ve škole, zaměstnání, snížení kvality života v důsledku psychické nestability, narušené sebeobsluhy. Sociální dopady sice nespádají do přímé primární újmy, ovšem jsou jejím zákonitým vyústěním. (Velikovská, 2013)

2.4.2. Sekundární viktimizace

Při sekundární viktimizaci vzniká újma v důsledku reakcí formálních instancí sociální kontroly nebo neformálního sociálního okolí. (Čírtková, 2004) Oběť bývá druhotně poškozována prostřednictvím reakcí přátel, sousedů, rodičů, vlastních dětí, ale také v důsledku nevhodného zpracování případu médii či traumatizujícího přístupu všech subjektů trestního řízení, orgánů činných v trestním řízení, chováním obhájců, přístupem znalců, ale také výpověďmi svědků. (Velikovská, 2013) „*Sekundární viktimizace postihuje pouze tzv. deklarované či oficiální oběti, tj. oběti, které vstupují do trestného řízení v pozici poškozeného, anebo jejichž viktimizace je v okolí známa.*

Latentní (skryté) oběti se sekundární viktimizaci vyhnou, neboť okolí ani orgány činné v trestním řízení nemají o jejich viktimizaci povědomí.“ (Válková, Kuchta, 2012, s. 195)

Postavení oficiální oběti trestného činu je vždy spojeno s přechodnými stresovými situacemi. Oběť se musí rozpomínat emocionálně nabyté události spojené s trestným činem a referovat o citlivých prožitcích cizím lidem. Ke konkrétním zátěžovým faktorům z pohledu oběti patří zejména: (Čírtková, 2014)

- setkání s pachatelem
- délka trestního řízení
- opakované a konfrontační výsledky
- anticipace výsledků
- nedostatečné právní znalosti.

Podle Schneidera (cit. dle Čírtková, 2014, s. 63) „*bývá sekundární viktimizace často charakterizována jako chybná reakce společnosti, institucí a lidí na primární viktimizaci.*“ Na obecné úrovni jsou pochody sekundární viktimizace popisovány takto: (Válková, Kuchta, 2012)

- Očerňování oběti – smyslem očerňování oběti je dospět ke konstatování, že oběť si vlastně viktimizaci zasloužila. Očerňování je založeno na různých technikách a postupech, které využívají chování, zevnějšek, minulost či životní styl oběti. V pochodech sekundární viktimizace může být naivní chování oběti přeznačkováno na riskantní počínání, důvěřivost může být překontextována na spolupráci s pachatelem apod.
- Obviňování či přenášení viny na oběť – ve výzkumech zaměřených na tzv. připisování viny se opakovaně potvrdilo, že mnoho lidí má sklon vinit oběť. Obviňují ji z naivity, riskantního či provokujícího chování anebo z lehkomyšlnosti, která nakonec vedla k její viktimizaci.
- Nerespektování soukromí oběti – prezentování informací o sobě a prožité viktimizaci považuje oběť za zraňující, jestliže se tak děje bez jejího souhlasu a mimo její kontrolu. Ochrana soukromí v době po viktimizaci je proto považována za důležitou potřebu i zájem oběti.
- Poškození dobrého jména – za progresivní změnu považuje viktimologie zavedení tzv. shield laws do soudní praxe v USA. Tato zákonná ustanovení

reprezentují způsob ochrany oběti před jejími obavami z diskreditace a poškozování dobrého jména. V obecné poloze je jejich cílem nejen bránit sekundární viktimizaci v soudních síních, nýbrž i podpořit ochotu oběti k oznamování viktimizace.

- Čírtková (2014) uvádí další proces sekundární viktimizace, a tím je bagatelizace újmy. Zpochybňování rozsahu nebo závažnosti újmy vnímá oběť jako zpochybňování viktimizace vůbec, tedy toho, co zažila. Oběti druhotně poškozují především ignorování psychické či morální újmy.

„Podobně jako primární rány se vztahují k primární viktimizaci, vztahují se sekundární rány k sekundární viktimizaci. Jsou pouze psychické a má se za to, že zraňují oběť více, razantněji a déle než rány primární.“ (Sochůrek, 2003, s. 28)

Čírtková (2007) uvádí následující trojici pocitů:

- 1) Pocit nespravedlnosti - některé události, které se objeví v průběhu vyšetřování či soudního projednávání, mohou u oběti vzbudit pocit nespravedlnosti. Například odkládané soudní řízení či nízká informovanost.
- 2) Pocit nedůstojnosti - u obětí se často může dostavit pocit ztráty lidské důstojnosti či pocit ponížení. Může to být důsledek necitlivého výslechu či neadekvátní reakce okolí.
- 3) Pocit izolace - pocit izolace souvisí s mýtem o spolupodílu oběti na její viktimizaci. Pocit izolace je následkem změn, které nastávají ve vztazích v blízkém okolí. Například v rodině či v práci. Lidé k obětem svůj postoj mění. Omezují kontakty s obětí, jejich chování postrádá přirozenost. Někteří mají tendenci se oběti vyhýbat. Jenomže obě tyto změny vidí, a proto ji trápí pocit osamění a izolace.

2.4.3. Terciární viktimizace

Podle toho, jakým způsobem se člověk vyrovnává s prožitou kritickou událostí, se zavádí ještě třetí fáze, a to terciární viktimizace. Zde můžeme pozorovat situaci, ve které jedinec neadekvátně zpracovává traumatickou zkušenost, i když byl již odškodněn, nebo došlo k nápravě, tedy čin „byl potrestán“. (Velikovská, 2013) Sochůrek (2003, s. 82) chápe terciární viktimizaci jako „*trvalou změnu psychiky, životní linie nebo životního programu člověka poté, co se stal obětí trestného činu nebo*

jiné nepříznivé události.“ Uvádí též, že jinými slovy lze terciární viktimizaci definovat jako neschopnost vyrovnat se s následky trestného činu a to buď vůbec, nebo po velmi dlouho dobu. (Sochůrek, 2003) Oběť se vlivem trestné události změní natolik, že přestane vyhledávat společnost a již se nesnaží o své původní životní cíle a ambice, kterých chtěla dosáhnout před útokem pachatele. Je možné, že původ výše zmíněné terciární viktimizace se nachází v osobních predispozicích jedince. (Velikovská, 2013)

2.4.4. Problematika reviktimizace

„Reviktimace je proces, v rámci kterého se jedinec v poměrně krátké době stane znovu obětí trestného činu.“ (Sochůrek, 2003, s. 29) Zvláštní význam má zřejmě problém reviktimizace u obětí násilí. Pozornost odborníků poutají zejména případy, ve kterých se určitá osoba bez rizikového způsobu života stane během krátké doby opakovaně obětí násilného trestného činu. Hovoříme o mnohočetné (někdy též mnohonásobné) oběti. (Čírtková, 2000) Velikovská (2013) zmiňuje ve své publikaci tzv. sériovou viktimizaci. Jedná se o šest a více podobných, ale oddělených trestných činů, které si oběť není schopna vybavit jednotlivě, nebo je detailně popsat. Problematiku reviktimizace z části vysvětluje koncept kariéry oběti, překračuje horizont obecných viktimogenních faktorů. Začíná u pachatele. Je totiž založena na předpokladu, že se pachatelé ve většině případů chovají racionálně. Pachatel předtím, než cokoli udělá, zvažuje rizika, vybírá vhodnou situaci a především vhodnou oběť. Pro akci se rozhodnou v momentu, kdy věří, že mají kontrolu nad situací a budou úspěšní. (Čírtková, 2000) Podle Velikovské (2013) tento model se nedá uplatnit na všechny delikty (např. trestný čin spáchaný pod náhlou pohnutkou). Důležitou roli také hrají signály, které vysílá oběť do svého okolí. Lákavá je především snadno zranitelná oběť. Zranitelností oběti se rozumí všechny charakteristiky, které posilují záměr pachatele přejít k akci. (Čírtková, 2000) Velikovská (2013, s. 86) uvádí, že se jedná především *„o signály, slabosti, pasivity, nesamostatnosti, neopatrnosti, důvěřivosti, a sníženého sebevědomí přitahující pozornost silnějších.“* Při objasnění jevu mnohonásobných obětí je zranitelnost zásadní. Po traumatizující události se oběť stává více zranitelnou. Často se tak stává obětí dalšího trestného činu, aniž by se vzpamatovala z události, kterou si prošla. (Čírtková, 2000) S touto situací úzce souvisí problematika přijímání role oběti, neboť jakmile poškozený připustí svou bezmocnost, slabost, přestane věřit ve vlastní schopnosti, stane se zcela submisivním bez pocitu životní síly. Tak zvýší riziko svého dalšího napadení. Čím intenzivnější je subjektivní prožitek újmy poškozeného, tím je

snazší celková zranitelnost. (Velikovská, 2013) Podle Čírtkové (2000, s. 191) „*nastoupení dráhy oběti lze chápat jako nejzávažnější možný důsledek trestného činu.*“ *Větší riziko vzniká u obětí násilí a sexuálních deliktů. Předpokládá, že právě u obětí násilných trestných činů nestačí pouze laická podpora okolí, či aktivity svépomocné skupiny.*“

2.5. Následky viktimizace a dopad trestného činu na oběť

Poznatky o důsledcích a efektech viktimizace se opírají o tři typy výzkumů. Statistické údaje ohledně viktimizace poskytují mezinárodní a národní vicitmisation surveys. Tyto výzkumy již byly uvedené na začátku této práce. Hlubkové kvalitativní studie se více zaměřují na oběti středně závažných a závažných zločinů. Zjišťují druhy a rozsah újmy způsobené viktimizací. Klinické studie zkoumají zejména psychologické dopady obětí násilných a sexuálních zločinů. (Válková, Kuchta, 2012) Obecně lze poznatky viktimologie shrnout: (Čírtková, 2014, s. 43) „*Prožívání viktimizace je individuální a jen některé oběti vykazují následky dlouhodobé. Existují zvláště zraňující zločiny a zvláště zranitelné oběti.*“

Podle Válkové a Kuchty (2012, s. 199) „*lze viktimizaci popsat jako psychosociální krizi. Z pohledu oběti zločin více či méně narušuje a nakrátko či nadlouho poškozují kvalitu jejího života.*“ Na tom, jaký bude dopad zločinu na oběť, závisí i, jak oběť prožívá újmu, kterou jí zločin způsobil. Podle Sochůrka (2003, s. 47) je „*prožívání újmy individuální a závisí především na vnitřních a vnějších okolnostech, které se vzájemně ovlivňují.*“ Vnitřní okolnosti jsou např. osobnost oběti, její věk, psychické vlastnosti, odolnost vůči zátěži. Vnější okolnosti jsou např. druh trestného činu, prožitý strach, osoba pachatele. Prožívání újmy má také svoji dynamiku. Rozlišují se určité fáze či etapy vyrovnání se s krizí. (Velikovská, 2013) Zpravidla prochází prožívání újmy třemi fázemi. 1) fáze nárazu neboli šoku, 2) fáze hojení a 3) fáze zhojení. (Čírtková, 2004) Po kriminálním útoku ihned nastupuje fáze šoku, ve které je jedinec zaskočen událostí, která se právě stala. V prvních okamžicích lze chování a prožívání oběti popsat jako „*ztuhnutí úlekem*“. Ztuhnutí je vystřídáno dezorganizací. Poškozený se cítí a jedná zmateně. Nemůže uvěřit tomu, co se odehrálo. Také se uplatňují obranné mechanismy, zejména popření nebo regrese (chování odpovídající mladšímu věku, než je ve skutečnosti oběti). (Čírtková, 2004) Podle Čírtkové (2007, s. 29) „*může tato fáze trvat od několika hodin až po delší časový úsek, v rozpětí dvou*

(tři) dnů. “ Ve fázi hojení se člověk snaží nevracet k události, kterou začíná chápat jako realitu. (Sochůrek, 2003) Čírtková (2004) uvádí, že oběť se nachází ve dvou polohách, které jsou proměnlivé v čase. První polohu charakterizuje, že se postižený jedinec ke kritické události prožitkově navrácí. V druhé poloze oběť odmítá o traumatu hovořit, stahuje se do sebe. Podle Sochůrka (2003) je tato fáze typická postupnou převahou racionálního zpracování události nad emocemi. Délka této fáze kolísá od kratšího časového úseku až po dobu několika měsíců i jednoho roku. Je závislá na osobnosti, ale i na hloubce utržených ran, následcích atd. V průběhu fáze zhojení dospívá jedinec ke konečnému zpracování prožitku traumatu, ustupují emoce a vzpomínky nejsou již tolik emocemi ovlivňovány. (Čírtková, 2004)

Důležitou otázkou ale je, na čem tedy závisí dopad trestného činu? Jak to, že oběti stejného zločinu reagují každá jinak? Jedno vysvětlení podává Čírtková (2004) Popisuje ve své publikaci tři skupiny faktorů, které ovlivňují dopad trestného činu na oběť. Jsou to previktimní faktory (např. osobnost, aktuální životní situace), dále parametry a okolnosti, především primární viktimizace a postviktimní události. Za nejdůležitější prediktory dopadu trestného činu na oběť jsou považovány: previktimní osobnost, okolnosti trestného činu a reakce nejbližšího okolí. Čírtková (2004) uvádí dva osobnostní aspekty, které ovlivňují dopad trestného činu na oběť. Jedná se o iluzi kontroly a o nepravý cynismus. Zvýšená pravděpodobnost devastujících a přetrvávajících následků se vyskytuje u těch jedinců, kteří se domnívají, že mají svůj život pod kontrolou, a že jsou připraveni obstát v každé situaci. *„Nepravým cynismem se míní předstíraná lhostejnost k emocionálně nabytým podnětům. Siláci, kteří se staví do role, že je nic nevyvede z míry, se hůře vyrovnávají s viktimizací.“* (Čírtková, 2004, s. 126) Mezi okolnosti trestného činu, které ovlivňují dopad trestného činu na oběť, patří hlavně: stupeň a míra násilí, stupeň i míra ponížení oběti, hodnocení vlastního chování v průběhu činu a chování ostatních na místě incidentu. Podle výzkumu mají tyto okolnosti trestného činu klíčovou roli pro výsledný dopad. (Čírtková, 2000) Podle Čírtkové (2004) je nejdůležitější následná reakce okolí, protože reakce profesionálů i privátního okolí je jediný faktor, který můžeme spolehlivě ovlivňovat ve prospěch oběti. Ostatní dva vyjmenované faktory (previktimní osobnost a okolnosti trestného činu) se vymykají kontrole.

Další vysvětlení dopadu podává Válková a Kuchta (2012), kteří uvádí, že dopad zločinu ovlivňují i fáze viktimizace a to hlavně tím, jak po sobě jednotlivé tyto fáze následují. Čírtková (2014) popisuje rámcový model viktimizace takto:

1. Fáze percepce - v této fázi jde o to, zda osoba interpretuje to, co se jí stalo, a zda vnímá samu sebe jako oběť trestného činu. Osoba se rozhodne, že se stala obětí zločinu.
2. Fáze deklarace - podstatou této fáze je ukončení latence viktimizace tím, že dochází ke zveřejňování události. O podezření na spáchání trestného činu se dozvídají orgány činné v trestném řízení.
3. Fáze přípravy na roli poškozeného - oběť získává status poškozeného (ať už na základě vlastní percepce a deklarace nebo rozhodnutím třetí osoby). Řeší, zda bude, či nebude připravena se postavit pachateli a spolupracovat s policií a justicí na jeho usvědčení.
4. Fáze svědectví či svědka - poškozený si utváří motivaci ke spolupráci na vyšetřování trestného činu, jehož obětí se stal. Sbírá psychickou sílu k výpovědi.
5. Fáze konsekventní - realizace role poškozeného (svědka): Hlavním tématem této fáze viktimizace je, zda poškozený vytrvá u své ochoty svědčit. Řadí se sem také aktivity, ve kterých uplatňuje svá práva poškozeného (např. právo na informace, právo na náhradu škody).

V Lineárním průběhu viktimizace na sebe jednotlivé fáze přímo a bezproblémově navazují. V laickém mínění je dokonce zakořeněn názor, že zejména fáze percepce a deklarace následují svižně po sobě. (Čírtková, 2014) Válková, Kuchta (2012, s. 200) uvádějí, že „v praxi však mohou být jednotlivé fáze přeskočeny nebo může dojít k propadu do dřívějších fází.“ V tomto případě se jedná o nelineární průběh viktimizace, s kterým se setkáváme hlavně u zranitelných či mnohočetných obětí nebo u obětí silně traumatizujících zločinů. (Čírtková, 2014)

2.6. Mýty o obětech

O obětech trestných činů a zvláště potom o obětech určitých deliktů koluje mezi laickou veřejností mnoho představ. Hovoříme o mýtech laické viktimologie, respektive o chybách sociálního vnímání. (Velikovská, 2013) V této kapitole jsou popsány jen některé z nich.

Mýtus ideální oběti

Na oběti zločinů reaguje společnost velmi různě. Viktimizované osoby se setkávají s celou škálou reakcí od sympatie a empatické pozornosti na jedné straně, až po antipatie, zjevné odmítání, či dokonce očerňování na straně druhé. Viktimologie to označuje pod pojmem hierarchie viktimizace. (Čírtková, 2014) Válková, Kuchta (2012, s. 194) vysvětlují tento pojem takto: „*Hierarchie viktimizace odráží status oběti, který ona požívá ve společnosti a také v médiích. Hierarchie viktimizace reprezentuje tudíž žebříček akceptace favorizování určitých typů obětí a kategorií viktimizace ve společnosti.*“ Čírtková (2014) dále zmiňuje, že hierarchie viktimizace se však netýká jen míry oblíbenosti a kladné či záporné pozornosti, které se oběti dostává v médiích a v procesech sociální interakce, ale promítá se i do přístupu oběti ke vnějším zdrojům pomoci a podpory.

Vysvětlení, proč jsou některé typy obětí viditelnější, a proč vyvolávají v sociálním prostředí obecně více sympatizující pozornosti, poskytuje mýtus ideální oběti. Do viktimologie ho uvedl norský kriminolog Nils Christie. Ideální oběť je dle něj slabá, odevzdaná, bez poskvrny a schopná vyvinout jen tolik síly, která je zapotřebí k navození obrazu ideální oběti. (Válková, Kuchta, 2012) Christie dále identifikoval šest atributů, které zakládají image ideální oběti: (cit. dle Velikovská, 2013, s. 34) „1) *V porovnání s pachatelem se jeví slabší – proto si spíše společnost představí ženu než muže, jedince nemocného nebo handicapovaného, velmi starého nebo naopak mladého,* 2) *chová se v porovnání pachatele ctnostně,* 3) *na tom, co se jí přihodí nenese žádnou vinu,* 4) *mezi ní a pachatelem neexistuje objektivní vztah, je pro ni v podstatě cizí,* 5) *je poškozena pachatelem, který je vzorem špatnosti a zla,* 6) *je u ní možné konstatovat vhodné spojení moci, vlivu a sympatií, aby bez problému získala plnohodnotný status oběti.*“

Mýtus predestinované oběti

Čírtková (2007) ve své publikaci popisuje další významný mýtus, který je nazýván mýtus predestinované oběti. Tento mýtus se opírá o naivní představu, že existují jedinci, kteří jsou psychologicky predestinováni k tomu, aby se stali obětí zločinu. Současná viktimologie sice připouští participující oběti, ale tato oběť není totožná s predestinovanou obětí. I když se oběť vystavila riziku svým neuváženým nebo

lehkovážným chováním, neznamená to, že chce nebo musí být viktimizována. Je jisté, že jsou oběti, které mají vyšší, či velmi vysokou míru viktimnosti. Zde ale již mluvíme o rizikových faktorech, které oběť charakterizují. Nejedná se o osobní přitažlivost oběti pro pachatele. Oběti s vyšší vikimností však tvoří minimální procento. Uvádí se, že jde o maximálně pět procent obětí oznámených trestných činů. Většinu tvoří normální a celkem bezpečně žijící občané.

Čírtková (2007) dále uvádí mýtus o pomstychtivosti oběti, který je založen na předpokladu, že oběť po spáchání zločinu prožívá pocity pomsty. Dominantní reakcí na zločin a to zejména u násilných deliktů, je narušená potřeba bezpečí a s ní související strach z pachatele. Také zmiňuje mýtus o domácím násilí a mýtus o znásilnění. Největší mýtus o domácím násilí zní: Domácí násilí je soukromá věc, dále převažuje mýtus o sociálně slabých rodinách a mýtus o typické oběti. Laická veřejnost totiž věří, že oběti domácího násilí se mohou stát pouze pasivní, závislé, nesamostatné „puťky“, které si vše nechají líbit. Mýtus o znásilnění je hlavně založen na představách, že nemůže postihnout slušné ženy, které vedou řádný rodinný život, postihuje spíše mladé a atraktivní ženy, které svým oblékáním můžou vyzývat pachatele, a že když oběť nechce, tak ke znásilnění nemůže dojít.

Předpokládám, že pomáhající pracovníci jsou si těchto mýtů vědomi a že je při práci s oběťmi neuplatňují, naopak, lze předpokládat, že v rámci edukace jakožto součástí pomoci obětem trestných činů tyto mýty zpochybní.

3. Pomoc obětem trestných činů

V předchozí kapitole bylo v souvislosti s cílem práce popsáno, jaké mohou být důvody pro vyhledání pomoci. Ve třetí kapitole jsou popsány organizace, které poskytují pomoc obětem trestné činnosti, a poté rozebrány druhy pomoci, které mohou oběti potřebovat. Jedná se o psychologickou, peněžitou pomoc a v neposlední řadě právní pomoc. Dále v této kapitole je poukázáno na to, jak může pomoci oběti rodina nebo přátelé a krátce také na některé zásady při jednání s obětí trestného činu.

3.1. Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí provozuje v České republice síť poraden pro oběti trestných činů. *„Poradny poskytují v prvním kontaktu právní a psychologickou pomoc dle konkrétní zakázky klienta. Poradny Bílého kruhu jsou otevřeny jak poškozeným (oficiálním obětem zločinů), tak latentním obětem, které zatím trestný čin neoznámily.“* (zpravodaj BKB, č. 1, 2010, s. 21) Tato organizace poskytuje služby na základě těchto zásad: (Zásady poskytování sociální služby, 2009, online)

1. Respekt - při navazování kontaktu poskytovatele s uživatelem je respektována důstojnost, osobitost a potřeby. Nehledí se na etnickou příslušnost, rasu či barvu jejich pleti. Ani na jejich sexuální orientaci nebo politické a náboženské přesvědčení.
2. Autonomie - poskytovateli služby nepřísluší hodnotit ani posuzovat rozhodnutí a záměry uživatele.
3. Bezplatnost.
4. Anonymita - zájemci o službu mají právo čerpat službu anonymně.
5. Mlčenlivost - poskytovatel nepodá informace třetí osobě bez souhlasu uživatele, protože je vázán mlčenlivostí.
6. Dobrovolnost - služba se poskytuje jen po jasném vyjádření uživatele, že chce tuto službu čerpat.
7. Profesionalita - služby jsou zprostředkovány pomocí kvalifikovaných zaměstnanců a to podle zákona o sociálních službách 108/2006 Sb., v platném znění. Dochází i k dalšímu prohlubujícímu vzdělávání zaměstnanců.
8. Individuální a motivující přístup.
9. Je zde provázanost napříč oborů v celém regionu s jinými sociálními službami a dalšími institucemi.

10. Dostupnost sociální služby prostřednictvím sítí poraden a centrály Bílého kruhu bezpečí v Praze je služba poskytována po celém státě. (v Olomouci, Brně, Ostravě, Plzni, Pardubicích, Liberci, Jihlavě a v Českých Budějovicích.)

„Bílý kruh bezpečí nabízí obětem právní informace setkání s psychologem, praktické rady a pomoc, morální a emocionální podporu, návrat sebevědomí.“ (Poradenská činnost, 2009, online) U zvláště zranitelných obětí násilných zločinů je možné poskytnout i další navazující (nadstandardní) služby, jako je doprovod k soudu, návštěva zraněné oběti v nemocnici, cílená psychoterapie či výjezd k pozůstalým. Účinnou pomoc zajišťuje Bílý kruh i ve zprostředkování peněžitě pomoci oběti ze strany státu. Ve výjimečných případech může Bílý kruh bezpečí přispět k získání finančního daru z Nadačního fondu Filipa Venclíka nebo z Nadačního fondu Karla Janečka. (Zpravodaj BKB, č. 1, 2010) Dále BKB poskytuje pomoc po telefonu na lince DONA, lince BKB a lince 116 006. Spolupracuje i s partnerskými organizacemi v Evropské unii, které jsou členy organizace Victim Support Europe. Tato organizace byla založena, aby podpořila rozvoj služeb pro oběti trestných činů v celé Evropě. Organizace pořádá každý rok konferenci. (Victim Support Europe, 2009, online)

3.2. Probační a mediační služba

Od 1. 1. 2001 je v České republice účinný zákon č. 257/2000 Sb., kterým byla zřízena specializovaná instituce Probační a mediační služba České republiky. Zrod této instituce souvisel především se zaváděním alternativních trestů a opatření, což si vyžádalo specializovanou justiční složku, která by výkon těchto alternativ zajišťovala. PMS je multidisciplinární profesí, která vychází ze součinnosti sociální práce a práva (zejména trestního). (Raszková, Hoferková, 2014)

Dále Raszková a Hoferková (2014) popisují cíle činnosti PMS. Jsou to tyto následující cíle. 1) integrace pachatele – PMS usiluje o začlenění pachatele do života ve společnosti bez dalšího porušování zákonů, 2) participace oběti – snaží se o zapojení poškozeného do procesu, 3) ochrana společnosti – PMS přispívá k ochraně společnosti účinným řešením konfliktních stavů a efektivním zajištěním realizace uložených alternativních trestů a opatření.

Probační a mediační služba pomáhá obětem v několika oblastech. Poskytuje obětem právní informace, poradí obětem, jaká mají práva a o co si mohou žádat. Dále poskytují psychosociální podporu a mediaci. Mediace znamená mimosoudní řešení

sporu mezi obětí a pachatelem, která pomáhá dojít především k oboustranně uspokojivému řešení např. uspišení náhrady škody. (Pomáháme obětem trestných činů, 2018, online) PMS pomáhá obětem také skrze projekt Proč zrovna já? II. Projekt je realizován v letech 2016-2020. Jedná se o navazující projekt a to projektu Proč zrovna já?, který byl realizován v letech 2012-2015. (Analýza potřebnosti projektu Proč zrovna já? II., 2016, online) „Předmětem projektu je podpora a pomoc obětem trestných činů s cílem zabránit u obětí vzniku sociálního vyloučení, případně jeho rizika.“ (Projekt Proč zrovna já? II., 2018, online) Cílem projektu je poskytování služeb v Poradnách pro oběti trestných činů, zároveň neméně potřebným cílem je podpora rozšíření vzdělanosti a posílení dovedností pomáhajících pracovníků v sociálních službách v jejich náročné práci, v oblasti pomoc obětem trestných činů. Třetím cílem projektu je vytvoření či zachování multidisciplinárních týmů v dané lokalitě. (Analýza potřebnosti projektu Proč zrovna já? II., 2016, online) V rámci tohoto projektu je i realizován nový komplexní program pro zvláště zranitelné oběti. Tento projekt byl inspirován zahraničními zkušenostmi a je zacílen na oběti, které se těžko srovnávají s událostmi spojenými s trestným činem. Dalším cílem projektu je také vzdělávání a zvyšování kapacity kvalifikovaných odborníků, místní dostupnost služeb, zvýšení mezioborové spolupráce a rozšiřování povědomí o právech obětí. (Projekt Proč zrovna já? II., 2018, online)

3.3. Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů

Na základě zákona o obětech trestných činů (45/2013 Sb.) vznikl registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. Jeho garantem je Ministerstvo spravedlnosti. Registr je dostupný na internetových stránkách ministerstva a do registru může každý nahlížet bezplatně. V zákoně jsou uvedeny dvě formy evidence služeb poskytujících pomoc obětem: registraci a akreditaci. Registrace umožňuje službám pro pomoc obětem trestných činů, které jsou již zapsané v registru jiném, konkrétně v Registru poskytovatelů sociálních služeb, který vede ministerstvo práce a sociálních věcí. Tyto subjekty mohou požádat o zápis i do Registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, a to pro poskytování sociálních služeb stejné cílové skupině. Účelem akreditace je poskytování právního poradenství a restorativních programů. (zpravodaj BKB, č. 4, 2013) Po otevření stránky justice.cz, nalezneme i odkaz na registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. V registru je umožněno vyhledávat podle okresu a podle názvu subjektu nebo formou rozšířeného vyhledávání, které je rozděleno na subjekty poskytující sociální služby, akreditované subjekty, advokáty a střediska

Probační a mediační služby. Při otevření konkrétního subjektu je uvedeno sídlo, okres a kraj, kde ten daný subjekt působí, a jaké druhy služeb nabízí. Chybí zde ale e-mail nebo odkaz na webové stránky, na kterých by uživatel zjistil další potřebné informace (např. kdy je služba poskytována). (Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, 2019, online)

3.4. Laická pomoc

Nejdůležitějším předpokladem pro zpracování traumatu nejsou zástupy odborníků, ale především přítomnost a podpora blízkých osob, které mohou s obětí sdílet její pocity. Blízké osoby by měly obětem dodat pocit bezpečí a v rozhovorech přinést uklidnění, že reakce obětí na extrémní situaci je normální. (Válková, Kuchta, 2012) Mohou se ale vyskytnout různá problémová chování vůči oběti. Čírtková (2000, s. 189) uvádí, že *„nejčastěji se vyskytující problémové chování okolí je strategie ignorování faktu trestného činu. Okolí pak komunikuje s obětí, jako by se nic nestalo, vyhýbá se hovoru o bolavých místech a vybízí ji k tomu, aby na incident konečně zapomněla. Tato strategie ale blokuje přirozené mechanismy vyrovnávání se s traumatem.“* Existují dva mylné mýty o strategii zacházení s obětí: 1) Oběť musí, co nejdříve na vše zapomenout, proto je třeba se chovat, jako by se nic nestalo, 2) Oběť je nemocný člověk, vyléčí ji odpočinek, klid a vhodné léky. (Čírtková, 2000) Čírtková (2007) ve své publikaci formuluje různé doporučení pro jednání rodinných příslušníků a blízkých osob s obětí. Oběť se po spáchání trestného činu často obviňuje. Ona ale trestný čin nespáchala. Právě toto poselství, by členové rodiny měly dávat oběti najevo. Sdělení, že vinný je pachatel a ne ona, může oběti pomoci při hledání nové sebejistoty. Dále je pro oběť důležité ventilovat prožívání negativních emocí. Oběť se musí vyplakat, vykřičet, je to základní podmínkou pro zpracování dopadu trestného činu. Důvěryhodný člověk s ní může projít proces ventilace. Také oběť ztrácí víru ve vlastní schopnosti. K obnově víry ve vlastní schopnosti může pomoci rodina, tím, že ukládá oběti drobné úkoly, které může oběť zvládnout a dále podpora těch aktivit, do kterých má oběť chuť. Rodina může podpořit oběť i při řešení problémů. Může jít např. o různé formy asistence, např. doprovod na policii.

3.5. Právní pomoc

Smyslem právní pomoci je poskytnout oběti informace, jaká má práva a o co může žádat. V roce 2013 byl přijat zákon o obětech trestných činů 45/2013 Sb. Tento

zákon má svým způsobem minimalizovat rizika sekundární viktimizace. V našem trestním právu převažovala práva pachatelů nad právy obětí trestných činů. Snahou tohoto zákona je práva vyrovnat a minimalizovat rizika sekundární viktimizace způsobená orgány činnými v trestním řízení. (Květenská, 2016, online) Zákon je rozdělen do tří částí. První část se skládá z práv obětí trestných činů, druhá část je o poskytování peněžité pomoci obětem trestných činů státem a třetí část upravuje vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětem trestných činů.(45/2013 Sb.) Zákon o obětech trestných činů (45/2013 Sb.) zaručuje oběti tato práva:

1. *„Právo na poskytnutí odborné pomoci.*
2. *Právo na informace.*
3. *Právo na ochranu soukromí.*
4. *Právo na ochranu před hrozícím nebezpečím.*
5. *Právo na ochranu před druhotnou újmou.*
6. *Právo na peněžitou pomoc.“*

Velikovská (2013) uvádí zásadní novinky, které tento zákon přinesl:

- Definiuje oběť jako každou fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobená majetková či nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel obohatil.
- Definiuje tzv. zvláště zranitelné oběti.
- Poprvé definiuje druhotnou újmu.
- OČTŘ jsou povinni informovat oběť o jejich právech srozumitelným způsobem.
- Zavádí registr subjektů poskytujících odbornou pomoc obětem trestných činů, přičemž oběť má právo využít jejich služeb bezplatně.
- Oběť má právo na prvotní informace a na její žádost i na informace o aktuálním stavu trestného řízení.
- Oběť má právo na ochranu před hrozícím nebezpečím, na ochranu soukromí a na ochranu před druhotnou újmou.
- Oběť má právo na peněžitou pomoc.
- Zavedení institutu důvěrníka.
- Právo oběti učinit prohlášení o dopadu trestného činu na její život.

Dále zde budou definovány zvláště zranitelné oběti, vysvětlen institut důvěrníka, a jak může vypadat prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život.

Zvláště zranitelné oběti jsou v zákoně definovány takto:

- a) „dítě
- b) *osoba, která je postižená fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které jí ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti*
- c) *oběť trestného činu obchodování s lidmi*
- d) *oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí, způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost se vyjadřovat se, životní situaci, v nichž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislosti na ní.“ (Zpravodaj BKB, č. 1, 2013, s. 20)*

Důvěrník oběti

Oběť má právo na důvěrníka. Důvěrník může oběť doprovázet k úkonům trestního řízení nebo k podání vysvětlení. Zvolit si ho může poškozený už před oznámením trestného činu nebo kdykoliv v průběhu trestního řízení. Důvodem může být potřeba psychologické potřeby, již při prvním kontaktu oběti s orgány činnými v trestním řízení. Jakákoliv fyzická osoba, která je způsobilá k právním úkonům, může být důvěrníkem. Nemůže jím být svědek, znalec, obviněný, tlumočník nebo obhájce. Do průběhu úkonu nemůže důvěrník zasahovat. (Zpravodaj BKB, č. 4, 2016) *„Vyloučit důvěrníka z účasti na úkonu lze pouze výjimečně, jestliže by účast důvěrníka narušovala průběh úkonu nebo ohrozila dosažení účelu úkonu. V případě, že byl důvěrník vyloučen, je nutné umožnit oběti, aby si zvolila jiného.“ (45/2013 Sb.)*

Prohlášení oběti o dopadu trestného činu

Novinkou v zákoně o obětech trestných činů z roku 2013 je i prohlášení oběti o dopadu trestného činu. Jeho hlavním cílem je dát oběti možnost být slyšena, a to nejen k okolnostem důležitým z hlediska objasnění skutečností důležitých pro rozhodnutí ve

věci, nýbrž i pro vyrovnání se s událostí. Dalším důvodem zakotvení prohlášení oběti v českém právním řádu je možnost, aby obviněný získal zpětnou vazbu stran dopadů svého jednání. Také soud může díky prohlášení získat přesnější představu o důsledcích trestného činu a přihlídnout k těmto skutečnostem při rozhodování v rovině ukládání trestu a náhrady nemajetkové újmy. (Zpravodaj BKB, č. 4, 2017) Dále Zpravodaj BKB (č. 4, 2017) uvádí, jaké kategorie by mělo prohlášení obsahovat. Jedná se o tyto kategorie: 1) identifikační údaje týkající se oběti a trestní věci, 2) dopad trestného činu v rovině psychické, 3) dopad trestného činu v rovině zdravotní a fyzické, 4) dopad trestného činu v rovině ekonomické.

Novela zákona o obětech trestných činů

V roce 2017 proběhla novela zákona o obětech trestných činů 45/2013 Sb., která přinesla některé změny: V zájmu předcházení sekundární viktimizaci se rozšiřuje právní status oběti na více osob. Obětí je také ten, komu oběť, trestným činem usmrcena v den své smrti, poskytovala nebo byla povinna poskytovat výživu. Zvláště zranitelnou obětí je navíc i člověk vysokého věku, oběť teroristického útoku a oběť trestného činu, který zahrnoval nátlak, oběť trestného činu spáchaného pro příslušnost k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob a trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Dále novela upravila právo na informace. Orgán činný v trestním řízení musí oběť na její žádost informovat také o skutku, ze kterého je osoba, proti níž se řízení vede, obviněna, a informace o místě a konání hlavního líčení. Oběť může také orgánům činným v trestním řízení sdělit, že žádné informace nechce. Nutným minimem jsou však informace nutné pro uplatnění práv poškozeného v trestním řízení. Mění se také trestní řád v ustanoveních o zvláštním zacházení se svědkem/poškozeným mladším patnácti let. (Zpravodaj BKB, č. 2, 2017)

3.6. Peněžité pomoc

Základním cílem peněžité pomoci je poskytnout obnos peněz k překonání horší sociální situace, která byla způsobena trestným činem, pozůstalým nebo oběti. (Peněžité pomoc ze strany státu, 2009, online) Podle zákona o obětech trestných činů mají právo žádat o peněžitou pomoc následující čtyři skupiny obětí: (45/2013 Sb.)

- 1. „oběť, které bylo v důsledku trestného činu ublíženo na zdraví,*
- 2. oběť, které byla v důsledku trestného činu způsobena těžká újma na zdraví,*

3. *osoba pozůstalá po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem zemřelého a současně v době smrti s obětí žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu.*
4. *oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, kterým vznikla nemajetková újma.“*

Těžkou újmou na zdraví se rozumí podle zákona 45/2013 Sb., „vážná porucha zdraví nebo jiné vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmou na zdraví zmrzačení, ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, ochromení údu, ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, poškození důležitého orgánu, zohyzdění, vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, mučivé útrapy nebo porucha zdraví trvající nejméně po dobu 6 týdnů.“

Stát poskytne peněžitou pomoc, jestli škoda na zdraví, nemajetková újma či škoda vzniklá v důsledku smrti, kterou způsobil trestný čin, nebyla plně nahrazena. (Peněžítá pomoc ze strany státu, 2009, online) Peněžitou pomoc lze poskytnout za těchto podmínek: 1) trestný čin je nutné nahlásit na Policii České republiky, 2) oběť poskytne souhlas k trestnému stíhání pachatele trestného činu, pokud je nutný pro zahájení trestního stíhání, 3) spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, 4) nebýt spoluobviněnou osobou a za 5) v dané lhůtě je nutné podat písemnou žádost na Odbor odškodňování Ministerstva spravedlnosti České republiky. (Peněžítá pomoc ze strany, 2009, online)

Výše částky stanovuje zákon o obětech trestných činů. Podle tohoto zákona (45/2013 Sb.) obětím, kterým bylo způsobeno ublížení na zdraví, může být poskytnuta částka max. 200 000 Kč, obětím, kterým bylo způsobeno těžké ublížení na zdraví, částka též max. 200 000 Kč. V případě, že byla způsobena smrt, může být poskytnuta částka 200 000 Kč, je-li peněžítá pomoc poskytována více obětím, nesmí ve svém součtu přesáhnout 600 000 Kč. „U trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a u trestného činu týrání svěřené osoby se hradí náklady spojené s poskytnutím odborné psychoterapie, fyzioterapie či jiné odborné služby zaměřené na nápravu vzniklé nemajetkové újmy a to celkově ve výši 50 000 Kč.“ (45/2013 Sb.)

3.7. Psychologická pomoc

Postupy psychologické pomoci se u obětí liší podle toho, v jakém časovém období po trestném činu je tato odborná péče iniciována. Obecně je možné vytyčit tři fáze psychologického poradenství. Jedná se o psychologickou pomoc těsně po útoku, dále v různých fázích po činu, kdy je stav oběti do určité míry stabilizován, a následná péče neboli opakovaný a převážně dlouhodobější kontakt klienta s psychologem. (Velikovská, 2013) Ihned po události se oběť dostává do šoku, má roztržštěnou psychiku a to, co právě prožila, nemůže uchopit. Z pohledu oběti se tedy nejdříve jedná o ukončení či odvrácení, pocit naprosté bezmocnosti, kdy je oběť vydána napospas stále trvající hrozbě. Proto Čírtková (2007) uvádí, že obětem se musí nejdříve vrátit pocit bezpečí, ať už jde o vnější jistoty, tedy že oběti nic nehrozí, tak vnitřní, že se sama rozhoduje a jedná. Stabilizace oběti je důležitá a to po stránce tělesné např. poskytnutí teplého oblečení či základní ošetření. (Čírtková, 2007) Cílem psychologické pomoci ve fázi těsně po útoku je podle Velikovské (2013, s. 132) „*dosažení psychické stabilizace oběti, zmírnění stresových stavů a jejich příznaků, nastartování přirozených pochodů, zpracování zážitků a zaměření na povzbuzení vlastních energetických zdrojů oběti.*“ Podle Čírtková (2007) se psychologická pomoc opírá o tři základní prvky: Informace, intervence, identifikace rizikových skupin. Informování oběti v době bezprostředně následující po spáchání deliktu spočívá: (Velikovská 2013)

- V ujišťování oběti o legitimitě jejich pocitů (oprávněností její reakce na neobvyklou situaci), které po určité době spontánně odeznějí.
- Ve zpřehledňování pro ni chaotické situace (co se aktuálně děje).
- V instruování oběti o dalším postupu vyšetřování, navazujících policejních úkonech s bližší specifikací, o jejich právech, možnostech pomoci.

„*Intervence se zaměřuje na přijetí prvních opatření, ke snižování stresu a k posilování vlastních zdrojů pro překonání traumatu.*“ (Čírtková, 2007, s. 132) Dále Čírtková (2007) popisuje praktické instrukce, podle kterých by se měl poradce řídit. Poradce se na úvod navázání kontaktu s obětí představí, řekne své jméno a svou specializaci. Poté by měla následovat nehodnotící akceptace, bez ohledu na to, jak se oběť chová. Pomáhající osoba musí udržovat balanc mezi vedením a akceptací oběti. To konkrétně znamená, poradce má vystupovat empaticky, respektovat jejich individuální potřeby, ale také oběť usměrňovat a přinášet do komunikace pevné body a zřetelnou

strukturu. Nosným prvkem intervence je vždy poskytování úplné informace o dalším dění, o probíhajících opatřeních i o aktuálním stavu oběti. Velikovská (2013) přidává ještě verbalizaci chování oběti (slovní registrace, že oběť pláče, má strach), která má podle ní též význam při komunikaci s obětí. Podle Velikovské (2013, s. 134) je základním cílem intervence „*jasná zacílená komunikace s ohledem na systematickou depistáž potřeb oběti.*“ Důležitá je také orientace na přítomnost, na řešení momentálních problémů a potřeb oběti. Poradce by se měl ptát, zjišťovat, co je pro oběť možné udělat, zda jí něco nechybí, co potřebuje zařídit apod. (Velikovská, 2013) Kromě těchto doporučení, existují i jednoduché techniky krizové intervence, které navozují zklidnění psychiky, napomáhají zvládnání strachu a posilují vlastní síly a zdroje. Oběti je mohou aplikovat i doma. Pokud se oběť cítí pořád těžce zasažena traumatizující událostí, je dobré tyto techniky aplikovat. Jako příklad lze uvést distancování, které se používá zejména pro stavy, kdy vnější událost zcela zaplavila mysl oběti. Lze použít např. techniku zastavování myšlenek, která spočívá v přerušení vyprávění oběti o události slovem „stop“, dále technika TV, která se používá při situaci, kdy oběť vidí událost jako film. Oběti se dá pokyn, aby s filmem vnitřně manipulovala (např. požádat oběť, aby se pokusila vidět film černobíle). Další techniku, kterou můžeme použít, je zklidnění a uvolnění. Zde můžeme vybrat různé uvolňující techniky např. svalová relaxace, vdechování bezpečí. Vdechování bezpečí spočívá v tom, že oběť vdechuje bezpečí a vydechuje strach. (Čírtková, 2007) „*Intervence bývá ukončena v závislosti na domluvě s poškozeným a po jeho řádném zabezpečení, nejlépe z řad rodiny, přátel apod.*“ (Velikovská, 2013, s. 135)

Posledním aspektem psychologické pomoci ve fázi těsně po činu, je identifikace rizikových skupin. U rizikových skupin je větší pravděpodobnost vzniku dlouhodobých a přetrvávajících potíží, ať už v oblasti sociální, tělesné nebo psychologické. (Čírtková, 2007) Mezi varovné signály lze řadit dřívější zdravotní problémy, včetně psychiatrické zátěže, reviktimizaci, příliš nízký nebo vysoký věk, silnou počáteční emocionální reakci na událost, zvýšený výskyt neefektivních strategií zvládnání stresu, objektivní zavinění události, nedostatečná podpora v době po události, zvýšený výskyt sekundárních následků např. rozchod, propuštění z práce nebo ztráta bydlení. (Velikovská, 2013) Je-li oběť vyhodnocena jako riziková, je třeba se zaměřit i na zjištěné nepříznivé okolnosti. V poradnách mohou rizikovým obětem nabídnout nadstandardní služby. Jedná se např.

o návštěvu u nemocničního lůžka, nabídku následné terapie nebo o vyplnění žádosti o finanční podporu u spolupracující nadace. (Čírtková, 2007)

Psychologická pomoc v různých fázích po činu vychází z následujících zásad: (Čírtková, 2004, s. 135) „*podpořit ventilaci emocí, normalizovat následky trestného činu, podpořit ozdravné pochody, poskytovat informace a mobilizovat vlastní zdroje oběti a návrat ke všednímu dnu.*“ Čírtková (2000) popisuje různé druhy psychologické pomoci, které se dají uplatnit při práci s oběťmi v různých fázích po činu. Jedná se o metodu od oběti k „survivorovi“, problémově orientovanou terapii, terapii zjevných následků a restaurování pocitu kontroly. Od oběti k „survivorovi“ znamená to, že péče o oběti by měla jít po cestě od oběti k osobě, které se podařilo přežít. V průběhu terapie se z oběti stane survivor. Pozice oběti evokuje slabost, pasivitu a poškozování, zatímco pozice „přeživšího“ stimuluje spíše pozitivní hodnoty jako schopnost přestát krizi, nepodlehnout, obstát. Problémově orientovaná terapie je zaměřena přímo na kontakt oběti s násilím, na to, co prožila. Již v prvním kontaktu se jeví jako vhodné zaměřit se přímo na kritické momenty zločinu a použít techniku „vyprávění příběhu. Terapie zjevných následků traumatu je zaměřena na skutečné problémy násilí. Jejich léčba vyžaduje specifické postupy. Mezi typické problémy obětí násilí patří tzv. symptom „vyhýbání se“. Oběť má tendenci se vyhýbat podnětům a situacím, které připomínají trestný čin. Produktivní je v tomto ohledu specifická technika „návratu do kritických událostí“. Restaurování pocitu kontroly spočívá v pomoci k obnovení víry ve schopnosti oběti a k obnovení důvěry ve vlastní moc ovlivňovat v určité míře situace, do kterých se v životě dostáváme. V obnově nejlépe vede rozhovor o myšlenkách a pocitech, jež oběť zažívala v průběhu interakce s pachatelem. Umožňuje to najít takové momenty, které lze využít pro obnovu víry ve schopnosti oběti. Takovým momentem může být např. i fakt, že oběť se stavěla jako mrtvá, a tím si zachránila život. (Čírtková, 2000) Jako další vhodná metoda je strategie malých krůčků. „*Opírá se o přesvědčení, že vždy existují nepatrné, drobné, ale zcela konkrétní krůčky, kterými může oběť sama zahájit dlouhou cestu k ukončení trápení.*“ (Čírtková, 2007, s. 138) Tyto kroky by měly být takového typu, aby je oběť byla schopná provést okamžitě, a posílily tak její sebedůvěru. Oběť se tím učí, jak lépe zvládat svoje trauma. Osvědčeným postupem je postup nazvaný „změna perspektivy“, který spočívá ve společném nazírání na příběh oběti z různých stran. Dobře funguje i postup nazvaný „překontextování“, který spočívá v tom, že se snažíme traumatickému zážitku společně s obětí, dát jiný smysl než ten,

který oběť doposud vnímala. (Čírtková, 2007) Podle Velikovské (2013) je nutné také respektovat obecné psychologické zásady při psychologické pomoci obětem trestných činů. Jedná se o korekci přehnaného vcítování do osudu oběti. Pomáhající by se neměl nechat strhnout emocionální situací oběti. Dále se jedná o průběžnou revizi psychologické pomoci dle potřeb oběti. Někdy se může jevit jako vhodné skupinové sezení. Ta nabízejí účastníkům možnost sdílet své problémy se stejně zasaženými osobami, zjišťovat všeobecnou platnost svých reakcí, jejich normalitu a vzájemně se motivovat k dalším pokrokům.

„Do následné psychologické péče jsou zahrnuty jakékoliv formy odborné pomoci, které jsou založeny na opakovaném a dlouhodobějším kontaktu s poškozeným.“ (Velikovská, 2013, s. 150) Čírtková (2007) uvádí, že k využití psychologické péče dochází zpravidla ze dvou důvodů: 1) oběť je na základě určitých kritérií vyhodnocena jako ohrožená či zranitelná, 2) klient sám projevuje zájem o následnou péči. Následná psychologická pomoc nabývá různých pomocí a řídí se potřebami klienta, jeho potížemi, příznaky. Nejčastěji spočívá v docházení do psychologických poraden, které tento druh pomoci nabízejí (intervenční centra, poradny BKB, Elektra), či do praxí klinických psychologů, někdy se vyskytuje i hospitalizace v psychiatrických zařízeních. (Velikovská, 2013)

3.8. Jednání s obětí trestného činu

Špatné jednání s obětí může vést k sekundární viktimizaci. Proto je důležité zmínit některé zásady při jednání s obětí trestných činů, které se jeví jako vhodné. Sochůrek (2003, s. 52) uvádí, že důležité je navázání kontaktu s obětí. *„Snažíme se získat její důvěru, neomezujeme se pouze na zjišťovací otázky, ale snažíme se být zdrojem potřebných informací.“* Pokud se oběť rozhovoří, nasloucháme. Naslouchání tvoří důležitý aspekt ventilace, který pomáhá oběti překonat překážky v komunikaci, uzavřenost a nedůvěru. Dále doporučuje vcítit se do situace oběti, respektovat její chování, neprojevat netrpělivost. Oběti mají také často pocit, že slouží pouze jako zdroj informací, proto oběti srozumitelně vysvětlujeme důvody, které nás vedou ke zvolenému postupu. (Sochůrek, 2003) Důležitá je také komunikace s obětí. Čírtková (2000) popisuje psychologická doporučení v oblasti nonverbální i verbální komunikace. V oblasti nonverbální komunikace je důležitý zrakový kontakt, držení těla a vzdálenost. Pomocí zrakového kontaktu můžeme signalizovat povzbuzení a podporu. Je vhodné

přímým a přirozeným způsobem hledět oběti do očí, neuhýbat pohledem při kladení otázek. Oběť citlivě registruje naše držení těla. Proto je vhodné si ho hlídat. Bezděčné odklánění se, nahýbání trupu od oběti naznačuje odstup. Co se týká vzdálenosti, necháme oběť, aby si sama zvolila přijatelnou vzdálenost. Při verbální komunikaci je vhodné hovořit tlumeným hlasem, pomalu a s delšími přestávkami mezi jednotlivými otázkami. Pomalejší rytmus kladení otázek působí dojmem trpělivosti. Při komunikaci s obětí můžeme také používat shrnování. Poté, co osoba dokončí sdělení, zopakujeme nejdůležitější body a ke konci můžeme položit otázku typu: „Porozuměl jsem vám správně? Je to tak?“ Dále Čírtková (2000) doporučuje používat osobní formulace typu: „Mám pocit“ nebo „Myslím si“, a také vyjadřovat oběti skutečnosti, které považujeme za samozřejmost např. ujistit oběť, že jí nic nehrozí apod. V případě, že oběť bude velmi nejistá, neklidná, zmatená, a dělá jí problém odpovídat na otázky, můžeme nějakou dobu mlčet (např. po formulaci otázky) a dát tak oběti příležitost srovnat se a uklidnit.

Z výše uvedeného vyplývá, jak významný je pro oběti trestných činů zážitek porozumění, podpory, pocitu, že jsou se svými problémy a důsledky na nich realizovaného násilí pomáhajícími pracovníky viděny, nezpochybňovány, respektovány a brány vážně. Odborníci se shodují na tom, že člověk, který se stal obětí násilí, vykazuje značnou psychickou křehkost. V této souvislosti bych uvedla, že je prospěšné na oběti nespíchat, věnovat pozornost jejich potřebám, poskytovat takovou míru informací, na kterou má klient kapacitu, dbát na bezpečí, dávat najevo zájem o téma klienta, podporovat ho v adaptivních strategiích atd.

Určitým „vodítkem“ pro práci s potřebami klientů může být dále představený koncept základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden Pessa. Tento koncept zmiňují např. Lucká a Koblíková právě v souvislosti s péčí o klienty, kteří se ocitli v roli oběti násilí. (Vodáčková, 2012)

4. Základní vývojové potřeby podle Pessa a Boyden Pessa jako součást teorie a praxe metody PBSP

Poslední kapitola se zabývá Pessa Boyden terapií a jejím modelem naplnění potřeb. Krátce zde je popsána Pessa Boyden terapie. Vzhledem k výzkumu této práce, který si klade za cíl, zjistit zkušenosti pomáhajících pracovníků s naplňováním základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa u obětí násilných trestných činů, je v této kapitole rozebrán model naplnění potřeb dle Pessa-Boyden a také uveden koncept 5 základních vývojových potřeb dle Pessa-Boyden. Postupně je zde popsána potřeba místa, sycení, podpory, bezpečí a limitů.

Pessa Boyden terapie je původní psychoterapeutická metoda založená Albertem Pessem a jeho ženou Diane Boyden-Pesso na počátku šedesátých let 20. století v USA. Pohled na základní lidské potřeby podle Pessa Boyden terapie je využíván odborníky napříč pomáhajícími profesemi. Své uplatnění najde u lékařů (nejen u psychiatrů), psychologů, sociálních pracovníků, ale i např. u učitelů, rodičů. Je využíván i při práci s handicapovanými dětmi i dospělými, i traumatizovanými, s adoptivními rodinami. Své využití nachází i v supervizích a při předcházení syndromu vyhoření. (Pesso, 1984, online, Šamánková, 2011)

4.1 Koncept potřeb dle PBSP se zřetelem k jeho využití při práci s oběťmi trestných činů

Pesso, Boyden-Pesso a Vrtbovská (2009) uvádí, že první zásadní a životně důležitou potřebou a cílem je dospět ve zralého a šťastného člověka. Aby mohl člověk dospět, je k tomu třeba, aby bylo naplněno pět zcela základních potřeb. Tyto potřeby musí být naplněny ve správný čas, správným způsobem a správnými lidmi.

Dále podle PBSP se jedná o instinktivní očekávání, které jsou pro nás ideální, což lze vysvětlit tak, že v sobě máme vrozený obraz, který ukazuje, co bychom rádi, byť svět je takový, jaký jsme ho poznali, tedy běžný. Naše potřeby jsou tedy vždy naplněny neúplně. Otázkou je ale míra, s jakou jsou potřeby frustrovány, protože ona instinktivní, ideální očekávání jako taková nevedou k žití v souladu s nimi v běžném životě. Abychom dokázali žít v souladu s našimi instinktivními očekáváními, musíme mít konkrétní zkušenost s konkrétními lidmi. Paměť poté utvoří o této zkušenosti úplný záznam. Jaké bude naše prožívání při různých okolnostech, stanoví právě tento záznam zkušenosti. Např. očekáváme-li od druhých pozitivní přijetí, a na místo toho nás

přijmou chladně, a odmítají nás, neseme si tuto zkušenost v sobě a už ji nemůžeme vymazat. Převažuje-li taková zkušenost nad ostatními, je vysoce pravděpodobné, že se budeme vystavovat odmítnutím a budeme považovat za odmítnutí i takové situace, kdy tomu tak nebude. Pro člověka je typické opakovat to, co už zažil. (PBSP: psychoterapeutická metoda, 2019, online) „*V tomto případě stojí naše ideální očekávání v pozadí a svou existenci nám prozrazují skrze pocit frustrace, protože nežijeme podle našich bytostných potřeb, ale podle negativních zkušeností, které jsme během života nasbírali.*“ (PBSP: psychoterapeutická metoda, 2019, online)

K naplnění vývojových potřeb podle PSBP dochází na třech rovinách:

- Doslovná, tělesná, konkrétní rovina – zabezpečovaná zprvu dělohou a po narození rodiči, kteří dítě počnou, živí, nosí, chrání a limitují.
- Symbolická, psychologická, abstraktní rovina – naplňovaná rodiči, kteří pro nás mají místo ve svém srdci a mysli, živí naše sebevědomí, povzbuzují naše úsilí, chrání naše práva a limitují naše hranice.
- Internalizovaná, zvnitřněná rovina: dosažení autonomie – nakonec se sami naučíme uspokojovat své vlastní potřeby. Máme pro sebe místo v našich myslích a tělech, vyživujeme se, sytíme se vlastním úsilím, podporujeme, chráníme a limitujeme. (Pesso, Boyden-Pesso, Vrtbovská, 2009, Šamánková, 2011)

Oběti trestné činnosti se mohly v dětství setkat s deficitním naplněním jednotlivých potřeb, případně mohly mít zkušenost s přesycením, nerespektováním hranic atd. od svých primárních vychovatelů. Pokud se tak stávalo již v raných fázích jejich života, vyrostly se zážitkem toho, že takové chování je možné. Nevytvořily si adekvátní hranice sebe sama a svět nevnímají jako bezpečné místo. To mohlo mít poté vliv na to, že se v dospělosti staly obětí trestného činu. Např. děti, které byly v dětství týrány, mohou mít tendenci v dospělosti vstupovat do stejných vztahů, kde budou znovu v roli oběti. Jak už bylo řečeno výše, máme zvyk opakovat, to co jsme zažili a u týraných dětí mohou převažovat negativní zkušenosti. Jedinci, kteří v dětství nebyli od rodičů dostatečně podporováni, mohou mít nízké sebevědomí, cítit se slabí a bezmocní. Tyto zkušenosti a vlastnosti mohou přispívat k tomu, že vstupují do rizikových vztahů a situací, na riziková místa, nedohlédnou nebezpečí a jsou tak pro pachatele dostupným cílem.

Pesso, Boyden-Pesso a Vrtbovská (2009) popisují, co se může stát, když není potřeba uspokojena ve správnou dobu, správným způsobem a správným člověkem. Není to plošně uplatnitelné pravidlo, samozřejmě je třeba respektovat výjimky, ale zpravidla v důsledku neadekvátního syčení potřeb mívá dítě uloženy menší, méně významné deficity, anebo dítěti chybí podstatné elementy naplnění, a tak se snaží najít jinou cestu, jak je naplnit. Může se obracet na náhradní zdroje, jako je vazba na věci, hudbu, přírodu, Boha nebo se obrací samo na sebe a stává se svým vlastním naplňovatelem určitých potřeb.

Jak bylo zmíněno, v ideálním případě podle Pessa a Boyden-Pessa, musí být od početí splněno (tedy v adekvátní interakci dítěte a jeho rodičů) 5 základních potřeb, aby člověk mohl vést naplněný a šťastný život. Jedná se o potřebu místa, syčení, podpory, bezpečí a limitů. V následujících pasážích o nich pojednáme obecně dle teorie PBSP a dále v kontextu konkrétní skupiny jedinců – obětí trestných činů.

4.1.1. Potřeba místa

Člověk s dostatečně uspokojenou potřebou místa zažívá, že má své místo na světě a pod sluncem, že má své místo mezi lidmi, že má zapuštěny kořeny v zemi. Cítí se tu doma, na správném místě, ve správné době. (Šamánková, 2011) Prvotní místo, které jsme všichni zažili v prenatalní fázi vývoje, je děloha, která potřebu místa ideálně naplňuje. Je to místo bezpečné, většinou určené jen pro nás. Po celé dětství k nám přichází mnoho dojmů, které ovlivňují náš pocit, že někam patříme, že máme své místo, a že toto místo je buď příjemné, klidné, tělesně pohodlné nebo hlučné, neklidné, neuspořádané. Strádáme dojmy z toho, jaké máme místo v náručí rodičů, místo v rodině, mezi sourozenci, komunitě. Jestliže je tato potřeba uspokojena, jsme schopni lépe se adaptovat ve školce, ve škole, hledáme lépe místo mezi kamarády, vedle partnerů. Neuspokojení této potřeby může souviset s mnoha okolnostmi. Například s neschopností rodičů naplnit tyto hodnoty, s hospitalizacemi, či pobyty v jiných zařízeních, častým stěhováním, chaotickým střídáním péče. (Vodáčková, 2012) Pesso (cit. dle Šamánková, 2011, str. 48) zmiňují situace, které mohou vést k narušení dobrého místa ve světě. Jedná se o tyto situace:

- *„Těhotenství probíhající v náročném a těžkém prostředí jako jsou války, sociální nepokoje, zemětřesení a jiné živelné katastrofy.*
- *Nekompletní uhníždění oplodněného vajíčka v děloze.*

- *Násilí v domácím prostředí, v němž těhotná žena žije.*
- *Matčina deprese nebo její neochota mít dítě.*
- *Anatomicky příliš malá děloha.*
- *Předčasný porod s následným umístěním novorozence do inkubátoru.*
- *Narodí-li se dítě matce, která nedávno přišla o dítě a během těhotenství stále prožívá bolest a zármutek.*
- *Opuštění novorozence matkou nebo její závažné onemocnění znemožňující o novorozence pečovat.*
- *Dlouhodobá hospitalizace a život ohrožující zážitek krátce po porodu.*
- *Adopce krátce po porodu.*

Podle Vodáčkové (2012) obava ze ztráty místa, nebo zážitek ztráty, se často podílí na vzniku krize. Tak je to u rozvodů, rozchodů, při ztrátě zaměstnání, v situaci emigrace. Velmi silným stresorem je ohrožení místa, které obýváme. U lidí, kteří zažili týrání a zneužívání, se častěji objevují pocity, že na tomto světě není pro ně dobré místo nebo, že svět je vůbec špatné místo. Dále Pessa, Boyden-Pessa a Vrtbovská (2009) uvádí, že odmítání pečovatele vede k tomu, že dítě nebo dospělý touží někam patřit, ale svoje místo nemůže na světě najít, mít tendenci odlučovat se duševně od tohoto světa a nacházet domov jinde. Často se cítí být „z Marsu“, z jiné planety. Je posedlý touhou po Bohu nebo jiném světě, nebo se zabývá smrtí, má morbidní zájmy a sebevražedné sklony.

Oběti trestných činů mohou mít pocit, že na světě pro ně není již místo, protože dojde k narušení zkušenosti místa tím, že jim někdo ublíží. Oběti se poté jeví svět jako nebezpečný prostor, ve kterém nemůže najít místo, kde by se cítila dobře. Pracovníci poradny by měli s tímto počítat a dávat oběti najevo, že má své místo jak v poradně, tak u poradce.

4.1.2. Potřeba sycení

Po narození saje novorozené dítě mléko, v ideálním případě od matky, přičemž je hlazeno, chováno v náruči. Doslovnou, fyzickou rovinu péče tedy představuje nejen mléko, ale i láskyplné doteky přijímané celým povrchem těla. Malé dítě potřebuje zažít v dostatečné míře, že může sát dle libosti a nechat se chovat a konejšit. (Šamánková, 2011) Pessa (cit. dle Šamánková, 2011, s. 50) říká, že „*dítě někdy nezažívá jenom krmení a objímání, ale je pravidelně fyzicky zneužíváno nebo odmítáno. Takové dítě se*

naučí žít bolesti a odmítáním. Jako dospělý potom může opakovaně nevědomě vstupovat do situací, kde je zneužíván nebo odmítán... to označujeme jako negativní (toxickou) výživu.“ Podle Šamánkové (2011) pokud jsme v dětství zažili dobrou péči, cítíme se v dospělosti dobře naplnění, nasyceni, dokážeme si sami nacházet „vyživující“ zážitky, vztahy, zájmy, informace apod. Opakem je pocit prázdnoty, prožitky nudy. Mnoho lidí, kteří v dětství takto strádali, má tendenci zaplňovat svůj vnitřní prostor toxicky. To se může projevat sebepoškozováním, poruchami příjmu potravy, závislostmi. (Vodáčková, 2012) Podle Pessa, Boyden-Pessa a Vrtbovské (2009) může dítě nebo člověk, který prožil výrazný nedostatek sycení, mít tendence nesmyslně kupit nebo hltat jídlo. Dále bývá silně závislý na přítomnosti a projevech druhého člověka. Odmítání sycení nebo nedostatek sycení vede k vnitřnímu pocitu prázdnoty a nedostatku, který nelze ničím naplnit. Nebo člověk nedokáže definovat, co potřebuje, nic ho neuspokojuje. V krajní situaci to může vést k ukončení života hladem.

V kontextu práce s oběťmi trestných činů se můžeme setkat se zájmem okolí o oběť, který není v souladu s potřebami klienta – např. z důvodu, že nebyly poskytnuty dostatečné informace o tom, jaká má práva, kam se může obrátit, co může očekávat. Další problém může vyvolat naopak příliš vysoká angažovanost pracovníka, která překračuje klientovu kapacitu takový zájem akceptovat – mám tím na mysli třeba příliš mnoho informací, kterými pracovník klienta zahrne, nátlak, aby ihned událost ohlásil atd. Potřeba sycení souvisí i s adekvátností péče zdravotní nebo psychologické.

4.1.3. Potřeba podpory

Podporou v konkrétním slova smyslu se zde míní působení proti přitažlivosti zemské. Tu v prenatálním období zajišťuje opět plodová voda a děložní stěna. Novorozenému dítěti potom trvá zhruba rok, než se naučí chodit. Je odkázáno pouze na rodiče. Dokud nechodí, potřebuje být na jejich rukou nošeno, nadnášeno, zvedáno, houpáno. Když se začíná stavět na nohy a pokouší se chodit, jsou mu rodiče oporou, zvedají ho ze země a mírní jeho pády. (Šamánková, 2012) Podle Vodáčkové (2012) je poté důležité u většího dítěte i podpora jeho nadání a ojedinelosti. Máte-li dobře uspokojenou potřebu podpory, naučíme se podporovat v tom, co je pro nás dobré. Také máme schopnost „držet se“, když jde do tuhého, hledat oporu sám v sobě. Naučíme se podporovat blízké lidi. Jestliže naše potřeba podpory nebyla uspokojována, a naopak jsme byli různým způsobem ponižováni, projeví se to neschopností odolávat tlaku, tendencí podvolit se. Snáz se necháme zneužívat a manipulovat. (Vodáčková, 2012)

„Kdo neměl v dětství takové štěstí, může trpět pocity nejistoty, nestability, nebo ztráty rovnováhy, rozechvěním, nervozitou, nebo dokonce panikou, bezmocností, především v situacích zvýšené zátěže nebo představujících novou zkušenost.“ (Šamánková, 2011, s. 53) Pessa, Boyden-Pessa, Vrtbovská (2009) uvádí, že dalším projevem mohou být časté pády na zem v dětství. Noční můry a sny o hlubokých pádech do neznámého prostoru. Objevuje se tendence k častým zraněním končetin, zlomeniny rukou a podobně. Dále slabá nebo žádná sebedůvěra, tendence se podceňovat, cítit se slabý, neschopný.

Oběti trestných činů, zvláště tehdy, jsou-li obětmi opakovaně, mnohdy nedokáží nalézt oporu u sebe, protože si nevěří, podceňují se a ztrácí tak důvěru v sebe sama. Nedokáží důvěřovat ani ostatním, jejich důvěra v druhé lidi bývá otřesena. Z těchto důvodů musí pracovníci postupovat velmi opatrně, informovat jasně a adekvátně kapacitě klienta o možnostech, podporovat je s citem pro aktuální schopnost oběti podporu zvenčí akceptovat. Podporou může být i následné pokračování v podobě delegování do poradenské či terapeutické pomoci.

U obětí, které zažily násilí jedenkrát, je důležité zprvu poskytnout podporu ve stabilizaci, provést klienta krizovou situací, podporovat pokusy o uplatnění svých zdrojů i zdrojů sociální opory, aktivitu směrem k oslovení příslušných institucí.

4.1.4. Potřeba bezpečí (ochrany)

Na doslovné rovině se jedná o potřebu ochrany vůči ohrožujícím a nepřátelským a agresivním silám přicházejícím zvenčí. V prenatálním období zajišťuje ochranu plodu opět děloha – plodovou vodou a děložní stěnou. Po narození dítě chrání rodiče. Poskytují pevný štít proti hrozícímu nebezpečí, později tzv. „kryjí záda“. Současně musí rodiče učit dítě rozpoznávat, co je bezpečné a co není. Na symbolické úrovni jde o ochranu před příliš emocionální zátěží nebo přílišnou stimulací, např. informacemi, podněty a TV programy. (Šamánková, 2011) Nedostatek ochrany vede k vysokému výskytu pocitu bezmoci a nemožnosti, vede k přecitlivělosti, k jakémukoliv jevu, jenž je rozpoznán jako ne zcela bezpečný. Projevuje se jako citlivost, zranitelnost, strach, úzkost. Může dojít k nezdravé otevřenosti, k narušení prostoru těla, psychické i fyzické otevřenosti, ke zraňujícím událostem, kterým se nadále neumí vyhnout nebo se před nimi ochránit. Může to vést k některým úzkostným poruchám. (Pessa, Boyden-Pessa, Vrtbovská, 2009) Extrémní narušení vzniká u zneužívaných nebo jinak

traumatizovaných dětí, kdy ti, kteří měli chránit, buď v zajištění před násilím selhali, nebo přímo zneužívali. Takovým dětem zcela chybí schopnost nejen se před jakýmkoliv ohrožením chránit, ale dokonce i schopnost rozpoznat. V dospělosti pak mohou, mimo jiné, opakovaně nevědomě navazovat destruktivní vztahy, v nichž jsou v pozici oběti násilnických partnerů, nebo vstupovat do riskantních situací a na nebezpečná místa. (Šamánková, 2011) Dalším extrémem jsou podle Vodáčkové (2012) děti, které vyrostly ve zlaté kleci, v maximální bezpečí, a které se nemohly realisticky naučit rozlišovat hranice bezpečného a nebezpečného. Mohou podle výchovy buď naivně předpokládat, že svět je totéž bezpečí, co bylo doma, nebo naopak, že svět je principiálně nebezpečné místo, kterému se má vyhýbat a držet svou „klec“ zavřenou.

Lze sledovat u některých obětí pokračování vnímání světa jako místa, kde je nebezpečí jeho nedílnou součástí a nelze proti němu účinně bojovat. Také bývá přítomné podvědomé vstupování do nebezpečných nebo rizikových situací a to i tehdy, když k něčemu nebezpečnému skutečně dojde. Při práci s oběťmi trestných činů je pak třeba nejen poskytovat o bezpečí informace – vysvětlovat trpělivě klientovi, které situace jsou bezpečné a které nikoli, ale také mu po dobu setkání zajistit bezpodmínečně bezpečné místo v pracovně, poukázat na bezpečný rámec procesu řešení případu atd.

4.1.5. Potřeba limitů

Potřeba limitů má dvě podoby. První souvisí s tím, že v útlém věku je uspokojování našich potřeb zcela závislé na okolí. Jestliže máme hlad, je nám zima či se bojíme, záleží na převažující zkušenosti, že buď někdo přijde a učiní nepohodlí konec, nebo jsme nechaní napospas a máme zkušenosti, že nepříjemné prožitky nemají konec. Druhá podoba souvisí s potřebou každého dítěte, aby od rodičů dostávalo jasné poselství, že věci na tomto světě mají nějaký řád a míru. Dítě pak chápe, že „tohle ano a tohle už ne“. Například maminka může dát svému dítěti najevo, že chápe jeho zlost, když musí přerušit hru, ale brání mu, aby si ze vzteku rozbil hlavu nebo tloukl jiné děti. (Vodáčková, 2012) Podle Šamánkové (2011) musí být limity, které rodiče dávají dětem pružné, ale současně pevné. Láskyplně limitované dítě se rozvine ve spontánního dospělého, který nemá strach z vnitřních sil, je s nimi v kontaktu a dokáže je smysluplně využívat. Neobává se kontroly, dovede se prosadit, aniž by přitom zraňoval. Dále Šamánková (2011) uvádí, že při nedostatku limitů mohou později dospělí ztrácet kontakt se svými vnitřními zdroji, žít s nízkou hladinou energie, trpět přehnanou únavou, potlačovat vyjádření emocí, trpět obsedantně kompulzivními sklony, přičemž

v pozadí jsou trvalé obavy ze ztráty kontroly. Může se objevovat opakovaně, nebo trvale výbuchy nekontrolovatelného vzteku, násilí, sadismu nebo promiskuity, což lze chápat jako jakýsi projev hledání doslovných limitů. Podle Pessa, Boyden-Pessa a Vrtbovské (2009, s. 99) „nedostatek hranic vede k tomu, že dítě nebo člověk se projevuje jako destruktivní, nerozeznávající realitu a fantazie, nekonečně lačné kořisti ve jménu svých zájmů bez ohledu na druhé.“

Hranice oběti jsou po spáchání trestného činu zásadně narušeny. Oběť je více zranitelná a neumí se vymezit vůči okolí, které ji ohrožuje. Může si pak nechat vše líbit, nechat si od ostatních prostupovat své hranice. Poradci mohou oběť podpořit i s ohledem na znovuoobnovení hranic – ubezpečit v rámci edukace oběť o tom, že má právo na své hranice a provázet - pomáhat v tom, aby si tyto hranice uvědomila kognitivně a začala je opět cítit v těle – fyzicky a emočně. Tak lze přispět k tomu, že si oběť zažije a uvědomí, kde jsou její hranice, v čem se cítí dobře a v čem už ne. Dalším krokem je pak práce na aktivizaci oběti k tomu, aby s ohledem na to, co si o svých hranicích uvědomila, začala podnikat postupně dílčí kroky a došlo ke stabilizaci hranic.

V následující kapitole představím realizaci konceptu základních vývojových potřeb v praxi, při práci pomáhajících pracovníků s oběťmi vybraného typu trestných činů.

5. Výzkumné šetření

Tato kapitola se věnuje výzkumu. Je zde uveden cíl výzkumného šetření a jeho hlavní a dílčí otázky. Definuje postup, který jsem si pro výzkumné šetření zvolila, a také uvádí metodu sběru dat. Krátce popisuje výzkumný soubor. Větší část kapitoly je věnována samotné analýze sesbíraných dat.

5.1. Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem tohoto výzkumu je zjistit zkušenosti pomáhajících pracovníků s naplňováním vývojových potřeb dle Pessa a Boyden – Pessa u obětí násilných trestných činů. Teoretická východiska výzkumu poskytly úvodní kapitoly této bakalářské práce. Cíl se soustředí na proces pomáhání s ohledem především na to, jak se pomáhající pracovníci podílejí na uspokojování základních potřeb při práci s obětí trestného činu. Předpokládala jsem, že dotazovaní pomáhající pracovníci mají zkušenost se zásadním dopadem trestného činu na život oběti v kontextu vnímání a saturace potřeb a dále bylo mým výchozím předpokladem, že budou respondenti schopni provázet oběti směrem k znovuobnovení zdrojů naplňování těchto potřeb. Výzkumný problém jsem proto vymezila jako: uspokojování základních potřeb při práci s oběťmi trestných činů. Z tohoto výzkumného problému jsem extrahovala hlavní výzkumnou otázku. **HVO: Jaká je zkušenost pomáhajících pracovníků se saturací základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden – Pessa u obětí násilných trestných činů?**

HVO je sycena následujícími DVO:

DVO1: Jak mají oběti trestných činů uspokojeny základní vývojové potřeby? (DVO1 si klade za cíl zjistit, s jakým typem saturace oběť vstupovala do spolupráce. Sekundárním cílem této DVO je zjistit, která z pěti vývojových potřeb byla nejvíce frustrována.)

DVO2: Jakou mají pracovníci pomáhajících profesí zkušenost s uplatňováním konceptu základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden Pessa při práci s oběťmi násilných trestných činů? (DVO2 si klade za cíl zjistit, jak saturují pracovníci klientům – obětem TČ potřebu místa, bezpečí, sycení, podpory a limitů v průběhu procesu pomáhání. Zároveň, jak jsem zmínila v úvodu práce, není předem formulována podmínka obeznámenosti pracovníků s tímto konceptem potřeb, otázky jsou koncipovány tak, aby mohli odpovídat všichni PP, tedy i ti, kteří metodu

PBSP neznaří. Pomáhajícími pracovníky myslím pracovníky PMS a poraden pro oběti TČ).

5.2. Metodologie výzkumu

Pro naplnění výzkumného cíle práce jsem zvolila kvalitativní způsob šetření. Tento postup, jak jsem uvedla v úvodu, mi umožní danou problematiku probrat více do hloubky. „*Hlavním rysem kvalitativního výzkumu je dlouhodobost, intenzivnost a podrobný zápis. Pozorovatel zaznamenává skoro všechno. Může přitom zhotovit i audiofonní nebo obrazové záznamy, které potom analyzuje.*“ (Gavora, 2000, s. 142) Hendl (2016) uvádí, že v případě kvalitativního výzkumu se na začátku určí základní výzkumné otázky, které se během výzkumu mohou měnit na základě získaných dat. Popisuje výhody a nevýhody kvalitativního výzkumu. Předností kvalitativního výzkumu spatřuje v získávání podrobnějších informací. Poukazuje na to, že téma lze tak zkoumat do větší hloubky. Jedna z nevýhod kvalitativního výzkumu, kterou autor shledává, je, že získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci nebo do jiného prostředí. Dále upozorňuje, že data mohou být ovlivněna osobními preferencemi výzkumníka. Za nevýhodu považuje také časovou náročnost sběru i analýzy dat. Při rozvaze nad typem výzkumného designu jsem přijala uvedená rizika jako fakt, s kterým do výzkumu vstupuji.

Jako metodu sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor. Výhodu jsem spatřovala v možnosti si předem stanovit okruhy otázek (blíže viz. Miovský, 2006), na které se respondenta ptáme. Další pozitivum, které uvedený autor vyzdvihuje je, že pořadí jednotlivých okruhů možno zaměňovat nebo přetvářet podle potřeby, aby byl rozhovor co nejvíce užitečný. Některé otázky mohou být např. ponechány více na tazateli a některé mohou být více strukturovány. Důležité je vytvořit si jádro rozhovoru, minimum otázek, které musí tazatel položit. Je to jistota, že budou probrána témata, která mají být probrána. (Miovský, 2006)

5.3. Výzkumný soubor

Výzkumný soubor pro výzkum jsem volila podle stanoveného cíle. Použila jsem záměrný výběr respondentů. Podle Gavory (2000, s. 64) *se záměrný výběr uskutečňuje na základě určení relevantních znaků, těch znaků, které jsou důležité pro dané zkoumání.*“ Kritéria výběru respondentů pro můj výzkumný vzorek byla následující. Jako participanty jsem si vybrala pracovníky PMS, respektive poraden pro oběti

trestných činů. Podmínkou účasti ve výzkumu byly alespoň dva roky práce s oběťmi trestných činů. Na internetových stránkách Probační a mediační služby jsem si našla kontakty na poradce pro oběti trestných činů a emailem jsem je kontaktovala. Na email se mi ozvalo pět pracovníků a slíbili mi setkání. Na základě toho, že splňovali mnou vymezená kritéria, byli přizváni ke spolupráci. Setkání vždy probíhalo v kanceláři poradce pro oběti trestných činů nebo na střediscích Probační a mediační služby. Participantů byli informováni o tom, že mohou kdykoli ze spolupráce odstoupit. Na základě domluvy s pracovníkem byl rozhovor nahráván. Na začátku rozhovoru jsem je uvedla do problematiky a upřesnila, na co se budu ptát. Při dotazování se vyskytl problém v tom, že každý poradce si představil pod potřebou místa, bezpečí, podpory, sycení a limitů něco jiného. Vystala tedy nutnost ve stručnosti charakterizovat potřeby tak, aby respondenti získali prvotní informace. Rozhovor se časově protáhl, ale zároveň debata o potřebách vyvolala zájem pomáhajících pracovníků o tento koncept. Výzkumný soubor tvoří pouze ženy. Na tomto místě poukáži na to, že tato genderová jednoznačnost mohla zasahovat do souboru získaných dat. S touto genderovou skutečností dále nepracuji, domnívám se, že toto hledisko již přesahuje rámec mé práce.

5.4. Analýza dat

Analýza dat je provedena pomocí otevřeného kódování (blíže viz. Straus a Corbinová, 1999). Otevřené kódování označí a kategorizuje pojmy po pečlivém prostudování údajů. Během otevřeného kódování se údaje rozeberou na jednotlivé části. (Straus, Corbinová, 1999) Z procesu kódování vyvstaly charakteristiky kódů, z kterých jsem vygenerovala zastřešující/nadřazené kódy – kategorie. Respektovala jsem vymezení dle Miovského (2006, str. 228), který o kategorii říká, že je to: „*třída pojmů, která vzniká tím, že vzájemně porovnáváme a třídíme významové jednotky a v nich obsažené pojmy*“. Základ analýzy dat tvořily rozhovory, které byly pomocí transkripce přeneseny z audiozáznamu do písemné podoby. Analýza je rozdělena podle dílčích výzkumných otázek. U každé otázky jsou uvedeny a rozebrány jednotlivé kategorie.

DVO1 Jak mají oběti trestných činů uspokojeny základní vývojové potřeby?

Tuto dílčí výzkumnou otázku sytí tyto kategorie:

Kategorie č. 1: Deficity potřeby místa pochází z rodiny a pokračují v postoji společnosti k obětem

Kódy:

- Rodinné zázemí
- Nastavení společnosti
- Blízké osoby
- Individualita

Tato kategorie vypovídá o narušení potřeby místa. Podle R1 je narušení potřeby místa velice individuální: *„To záleží na každé oběti, každá je individuální a každá prožívá trestný čin velmi individuálně. Jak mají narušeno místo ve svém životě, je také velmi individuální.“* R3 spojuje deficit potřeby místa s rodinným zázemím: *„Někteří klienti jsou z neúplných rodin nebo mají špatné rodinné vztahy, buď s dětmi nebo partnerem nebo s rodiči. Myslím si, že to místo v životě nebudou mít tolik uspokojující.“* R5 také zmiňuje rodinné vazby. Podle R4 s narušením potřeby místa souvisí fungování společnosti: *„U nás v České republice chybí povědomí o obětech, není jednoduché to s někým sdílet. Klient pak nemůže najít své místo v životě takové, které by potřeboval, aby se přes to mohl přenést, protože když se někomu zmíní, že se to stalo, je menší šance, že reakce bude taková, aby mu pomohla v procesu uzdravování.“* Z této kategorie vyplývá, že respondenti narušení potřeby místa často spojovali s podporou blízkých osob. Podle R1 je to velice provázané: *„Důležité je, jestli má oběť někoho, kdo by ji podpořil. Kdo je v tom místě, kde žije, pohybuje se, kdo je oběti k dispozici.“*

Z výpovědí vyplývá, že se pracovníci setkávají u klientů s deficitem v naplňování potřeby místa. Tyto deficity také často pocházejí z dob dětství a „pokračují“ do dospělosti. Sekundárně lze říci, že naše společnost ještě stále nevytvořila pro oběti dobré místo – poradny a intervenční centra existují, tedy odborná pomoc je k dispozici, oběti ale ne vždy nacházejí své místo se svým zážitkem, který se stane jejich součástí, ve svém okolí. Mohou se tak cítit nepochopeny (i když okolí často spíše neví, jak se zachovat, jak pomoci, co vlastně říci) a tím nevíťány.

Kategorie č. 2: Zážitek ohrožení jako traumatická neměnná vzpomínka

Kódy:

- Strach z pachatele
- Dlouhodobá zkušenost
- Křivda

- Sekundární viktimizace

Tato kategorie vypovídá o tom, co je pro oběť ohrožující. Podle R5: „*Dochází k velikému narušení pocitu bezpečí po spáchání trestného činu. Lidé se cítí být zklamáni, to co se jim stalo, berou jako křivdu od světa. Často se ptají, proč zrovna já?*“ R3 zmiňuje, že oběti mají velký strach z pachatele, necítí se proto úplně v bezpečí. Také podle R3 pocit, že nejsou v bezpečí, budou mít oběti dlouhodobě: „*I když je kauza skončená, mají ten prožitek nějakého toho násilí pořád v sobě, tu zkušenost nemohou vymazat. Myslím si, že jakmile prožijí tuto zkušenost ve svém životě, tak se více bojí, necítí se v bezpečí.*“ R2 k narušení pocitu bezpečí připojil také sekundární viktimizaci, která podle něj s tím také souvisí: „*Oběti se často necítí v bezpečí, protože jsou ohroženy těmi, od kterých očekávaly pomoc.*“ Podle respondentů záleží také na druhu trestného činu. Z této kategorie vyplývá, jak je pro oběti pocit bezpečí důležitý, a jak stačí málo, aby tento pocit bezpečí měly znovu zásadně narušený.

Vzhledem k hloubce zážitku a dlouhodobých důsledků výše uvedených, je vhodné obětem nabídnout následnou déleodobější péči v podobě psychoterapie, kde mohou postupně zpracovat a integrovat zážitek násilí tak, aby zásadně neovlivňoval jejich přítomnost a budoucnost.

Kategorie č. 3: Nedosycení informacemi a kontakty s lidmi

Kódy:

- Nedostatek informací
- Ztráta kontaktů
- Základní potřeby

Tato kategorie vypovídá o tom, jak jsou oběti nedosyceny. R3 uvádí: „*Řekla bych, že oběti, které sem přijdou, se cítí být nedosyceny ze strany orgánů činných v trestném řízení. Vždycky přijdou pro nějakou radu, protože něco nefunguje nebo nejsou dostatečně informováni.*“ R5 dále zmiňuje nedosycení základních potřeb, jako je spánek, jídlo a také nedostatek sociální kontaktů. Dle R5 oběti: „*často nejí a nespí, ztrácí kontakty se svým okolím, protože se často stydí. Můžou se cítit nedosyceny kontakty, které jsou často po spáchání trestného činu velmi chudé.*“ Z této kategorie je patrné, že oběti často nedostávají dostatek informací, a proto také „končí“ v poradnách pro oběti trestných činů.

Lze konstatovat, že oběti mnohdy postrádají informace, dle kterých by se mohly lépe orientovat v události, která pro ně znamenala zvýšený stres. Ač nemusí být zájem bližšího okolí obecně menší, tím, že jsou vyčerpány fyzicky, prožívají psychickou zátěž a za událost, která se jim stala, se stydí, mohou se od okolí izolovat. Pracovníci intervenčních center a poraden pro oběti trestných činů mohou sytit klienty zájmem o jejich dostatečnou informovanost, o jejich prožitky atd.

Kategorie č. 4: Deficity v potřebě podpory od blízkého a vzdálenějšího okolí

Kódy:

- Individualita
- Nejbližší okolí
- Návštěva poradny

Tato kategorie vypovídá o tom, jakou jsou oběti podporovány. R5 i R4 uvádějí opět individualitu. R5 říká: *„Záleží na tom, komu se to stane. Někdo má od rodiny nebo okolí podporu obrovskou a někdo tu podporu nemá. To se stává např. u seniorů, kdy jsou už sami, bez partnera a často je i rodina daleko.“* R4 dodává: *„Podpora není jen institucionální věc, kterou mohou nabídnout jen instituce, naopak nejvíce podpory vám poskytne nejbližší okolí.“* Podle R3 je patrné, že oběti, které přijdou do poradny, nemají dostatečnou podporu, protože by jinak do poradny nepřišly a neztrácely by tím svůj čas.

Deficity v potřebě podpory u obětí se různí, ovšem pracovníci se shodují na tom, že míra těchto deficitů závisí na zkušenosti obětí s podporou blízkého okolí. Tam, kde v úzkém kruhu rodiny a přátel podpora chybí a nebo historicky vždycky/často chyběla, je nárok na podporu od pomáhajících pracovníků samozřejmě vyšší.

Kategorie č. 5: Od autonomie v nastavování hranic po dovolávání se spravedlnosti

Kódy:

- Senioři
- Oběti domácího násilí
- Dlouhodobá kauza
- Funkční prostředí

V této kategorii často byly zmiňovány oběti domácího násilí a senioři. Senioři neumí říkat ne, nechávají si všechno líbit, neumějí si nastavit hranice, za které už nepůjdou. Tak je to i u obětí domácího násilí. V této souvislosti uvádí R4, jak důležité je zdravé a funkční prostředí: *„Když žije člověk ve zdravém a funkčním prostředí, má kolem sebe lidi, kteří mu jsou schopni poskytnout podporu, tak si umí limity nastavit sám.“* Dále ale také zmiňuje, že to, do jaké míry si oběti nastaví limity, záleží na mnoha okolnostech v jeho životě. Podle R3 si limity neumějí nastavit ti, kterým se kauza vleče, a dlouho čekají na konečný verdikt, který by uspokojil jejich představu spravedlnosti. Neumějí si říct dost, a pořád v tom pokračují: *„Chodí pořád a pořád, domáhají se té spravedlnosti, což je pro ně takové bezbřehé. Chtějí se dobrat něčeho, čeho ani nemohou. V tomto případě by pomohlo říct jim:“ Už dost, takhle to dál nejde, běžte ve svém životě dál a tohle už uzavřete.“*

Zde ze zjištění vyplývá opět význam historických souvislostí a zkušeností obětí s naplňováním potřeby jejich hranic a lze si klást otázku, jakou mají oběti trestných činů (především ty, kterým se tato událost přihodila vícekrát) představu o hranicích jako takových. Zdá se také, že oběti vnímají téma limitů v kontextu tématu spravedlnosti. To vytváří na pracovníky intervenčních center a poraden pro oběti trestných činů velký nárok při komunikaci s klientem, který usiluje z pochopitelných důvodů o spravedlnost, má velmi jasný obraz o tom, jak má taková spravedlnost vypadat, ale z různých důvodů je její naplnění oddáleno a nebo jí prozatím nelze vykonat.

DVO2 Jakou mají pracovníci pomáhajících profesí zkušenost s uplatňováním konceptu základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa při práci s oběťmi násilných trestných činů?

Tuto dílčí výzkumnou otázku sytí tyto kategorie:

Kategorie č. 6: Poradna má být příjemné a klidné místo aneb fokus pracovníka na klientovo místo

Kódy:

- Nerušené
- Neúřední
- Výběr místa
- Prostor pro klienta

V rámci potřeby místa zaznělo často téma prostředí poradny. Respondenti se shodli na tom, že je důležité, aby to v poradně nepůsobilo jako na úradě. Použit různé dekorace, trochu více zpříjemnit ten prostor. R5 popisuje: *„Ideální by bylo, aby to tu vypadalo tak, jako když k někomu vejdete do obýváku, takové navození domácího prostředí.“* Podle R2 by to také mělo být klidné a ničím nerušené prostředí. R4 uvádí: *„Je důležité mít oddělený pracovní stůl a místo, kde si s klientem sedneme, aby to nemělo úřední nádech. Také by tu neměly být osobní věci, nemít tu nic, co by vrhalo klienta do mého světa. Má to být prostor pro něj.“* V rámci potřeby místa R1 zmiňuje, jak důležité je nechat klienta vybrat si své místo a poté ho respektovat. Respektovat, jak zvolené místo, tak i vzdálenost. V rámci této kategorie vyšlo také najevo, že kdyby klientům nějakým způsobem nevyhovovalo místo poradny, může sezení probíhat i u nich doma nebo např. v kavárně. Klienti si sami mohou vybrat místo, které jim vyhovuje. R3 dodává: *„Nevhodné je mít neupravenou místnost, kde sezení probíhá. Např. by se tu neměly válet odpadky.“*

Z výpovědí vyplývá, že nejdůležitější je, aby prostředí poradny bylo příjemné a působilo tak, že je to prostor hlavně pro klienta. Prostor, ve kterém mohou sdílet svůj příběh, svoje emoce. Místo by mělo samo o sobě tak, jak je situované, navodit takovou atmosféru, ve které se klient může uvolnit a dokázat vyjádřit svoje potřeby.

Kategorie č. 7: V poradně je klient ze strany pracovníka sycen zájmem a informacemi

Kódy:

- Přiblížení instituce
- Nabídka dalších služeb
- Čas
- Fyzické potřeby
- Pocity klienta
- Informace

Respondenti se shodli, že v případě potřeby zprostředkují klientovi další služby. R1 uvádí: *„Vytváříme tady vlastně takovou síť, v podstatě seznamujeme klienta s dalšími organizacemi, které tady jsou. Snažíme se být jakýmsi rozcestníkem. Když si neporadíme s něčím tady, posíláme klienta dál.“* Klient může najít své místo někde v jiné organizaci. Z kategorie je patrné, že na začátku setkání je žádoucí přiblížit

klientovi služby, které poradna nabízí. R5 říká: „*Je důležité na začátku informovat klienta, co jsem za službu, co možné je a co už možné není.*“ Podle R3 je důležité v rámci poskytování služeb mít na klienta dostatek času. Dáváme mu tak najevo, že pro něj máme místo. Z kategorie mj. vyplynulo, že poradny mohou klientovi zprostředkovat psychologa nebo psychoterapeuta, se kterým spolupracují. Respondenti dále uvedli, že nabízejí klientům tekutiny. R1 uvádí: „*Nabízíme vodu, kávu, čaj. Když chtějí, mohou si dát.*“ R4 považuje za žádoucí v rámci nasycení klienta ptát se ho, jak se v místnosti cítí. Stává se, že oběť nevnímá svoje potřeby: „*Když je mu zima, může se přitopit, nebo naopak. Když je mu vedro, může se otevřít okno.*“ Respondenti také nabízejí kapesníky, když je potřeba. Podle R5 je důležité také nepřesytit klienta informacemi: „*Důležité je nevychrlit na člověka všechny informace najednou. Snažím se mu dát jen ty informace, které jsou pro něho aktuální. Jde to vždycky postupně, záleží na tom, kde se klient nachází a co po mně chce.*“

Ze zjištění vyplývá, jak důležitý je zájem poradce o klienta. Pro klienta je významné, když je poradce schopen mu dát najevo, že je na správném místě, že na něj má dostatek času apod. Zájem o klienta může dát poradce najevo i v případě, když nemůže služby, které oběť potřebuje kromě služeb poradenských, a to např. tím, že zprostředkuje další služby, najde mu organizace, kde danou pomoc může najít.

Kategorie č. 8: V poradně má být klient jako v „bezpečné bublině“

Kódy:

- Bezpečné prostředí
- Akceptace projevů emocí
- Možnost doprovodu
- Anonymita
- Ujištění informacemi

Tato kategorie vypovídá o navození bezpečí v poradně. Někteří respondenti uvedli, že mají z druhé strany dveří kouli. R1 říká: „*Je to zajištěno, aby nás nikdo nerušil, máme tu dveře na kouli, takže sem nikdo nemůže vstoupit. Může to navodit pocit bezpečí.*“ Nejčastěji se v souvislosti s bezpečím vyskytovalo téma anonymity a informací. R2 uvádí: „*Naše služba je anonymní, vedeme klienty pod speciálním kódem, který je uložený v počítači. Je na něm, jestli mi svoje jméno řekne nebo ne.*“ R1

dodává, jak je pro oběti důležité, že informace, které tu sdělí, nikam dál nejdou. Může to také navodit bezpečné prostředí. Podle R4 v navození pocitu bezpečí může pomoci i další osoba, kterou si klient přivede sebou: „*Klienti mohou přijít v doprovodu, pokud by to pro ně bylo podporující. Můžeme jim to i sami nabídnout, pokud vidíme, že by to bylo potřeba.*“ Podle R4 je také vhodné vyslovovat pochopení nad projevem emocí (pláč apod.) Kategorie ukázala, jak důležité je pro navození pocitu bezpečí ujištění, že informace z poradny nikam dál nejdou.

Z výpovědi zcela zřetelně vyplývá, že pro oběti je důležitý pocit bezpečí. Měly by tedy mít pocit, že v poradně jsou v bezpečí, že průběh konzultace nebude nikdo rušit atd. Poradna by měla být pro ně bezpečný prostor, ve kterém si mohou říct a vyjádřit cokoli, proto je důležité obětem sdělovat, že služba je anonymní, a že informace které poradci svěrují, zůstávají jen v poradně. Tím lze mj. přispět k pocitu a zážitku oběti, že může mít své „věci“ pod kontrolou, že o ní není rozhodováno (viz zážitek s agresorem, který svým činem rozhodne...), ale že je to ona, která má tu moc rozhodnout, co, jak a kdy se bude řešit dál.

Kategorie č. 9: Pracovník podporuje klienta symbolicky, partnersky a vede ho vyhledávání vlastních zdrojů podpory

Kódy:

- Systém sociální opory
- Zkompetentňování klienta
- Možnost ventilace emocí
- Doprovod
- Chválení
- Nehodnocení a neponižování
- Respekt
- Empatie

V této kategorii vyšlo najevo, že pro oběti je podporující, když že se mohou o někoho opřít. R4 uvádí: „*Mapujeme, jestli má klient podporu od nejbližšího okolí. A když ano, je důležité klást podporu v tom, aby si klient o ni sám řekl v okruhu blízkých.*“ To je důležité i podle R5: „*Snažím se, aby klient hledal podporu ve svém okolí, aby nebyl na poradci závislý.*“ Kategorie ukazuje, jakou podporu poskytují

poradci. Poskytují podporu hlavně psychickou tím, jak dávají najevo pochopení a zájem o klienta. R5 říká: „*Podporujeme ho i v tom, že si tady může dovolit vyjádřit své emoce, klidně se i vyplakat. Dáme tomu klientovi prostor se vyplakat, bez nějakých výčitek.*“ V rámci podpory mohou poradci nabídnout i službu doprovodu. R2 říká: „*Co se týče podpory, nabízíme i doprovod např. k výslechu na policii, k soudu. Nemůžeme do ničeho zasahovat, ale pro klienta je podporující už jen naše přítomnost.*“ Z kategorie vyplývá, jak je pro oběť podporující už jen to, když jí někdo nabídne pomoc a věnuje se jí. Pro oběť může být totiž podporující i to, jakým způsobem se s ní jedná. Respondenti se shodli na tom, že s obětí se má jednat s respektem. Také je žádoucí nesoudit, nehodnotit a naslouchat. R2 dodává: „*Nekritizovat dotyčného, nezesměšňovat, nesnižovat to, jak se cítí, neponižovat a také chválit. Člověk má ze sebe pak lepší pocit.*“ Podle R3 je důležitá také empatie: „*Snažím se přečíst toho klienta, co zrovna potřebuje. Když potřebuje více mluvit, tak mlčím nebo naopak, když vidím, že mlčí, více mluvím já. Když potřebuje dodat odvahy, tak mu ji dodám.*“ R4 také uvádí, že je potřeba naladit se na klienta: „*Přizpůsobit se tempu mluvení a hlasitosti klienta. Snažím se i kontrolovat, že to, co řeknu, má správnou odezvu, jestli člověka neděsím, nebo jestli mě stihá. Věnovat klientovi pozornost, dávám mu prostor.*“ Kategorie ukazuje, že podporující je pro oběť i to, že se s ní jedná jako s obětí. R5 říká: „*Oběti si často trestný čin kladou za vinu. Je důležité podporovat oběť v tom, že za trestný čin nemůže. Za vinu je vždy zodpovědný pachatel.*“ Z analýzy vyplynulo také to, že respondenti jednají s klientem jako s rovnocenným partnerem.

Výpovědi ukázaly, že důležitá je při práci s oběťmi také služba doprovodu. V praxi to znamená dát oběti najevo, že v nejtěžších chvílích nemusí být sama (soud, výslechy na policii apod.), když nemá nikoho, kdo by ji doprovodil. Podporující je pro oběť i to, jakým způsobem se s ní jedná. Nejdůležitější je respekt a „nehodnocení“. V rámci poradenství je vhodné pomoci klientovi uvědomit si zdroje podpory, pakliže nějaké má a podporovat ho v tom, aby se na ně obrátil a nestyděl se (neboť oběti často prožívají stud a vinu za to, že se jim stala taková událost, že se neubránily atd., dále mívají obavu požádat o pomoc, nechtějí téma sdílet, aby neobtěžovaly okolí...) říci si o pomoc.

Kategorie č. 10: Pracovník edukuje klienta o hranicích, „žije“ s ním pravidla spolupráce a vede klienta k znovuoobnovení vědomí limitů

Kódy:

- Právo na hranice
- Ochrana hranic
- Hranice traumatizující události
- Posílení sebevědomí
- Pravidla spolupráce
- Samostatnost

Tato kategorie vypovídá, jak respondenti pomáhají oběti s vymezením svých hranic. R2 v souvislosti s ochranou hranic zmiňuje oběti domácího násilí. Při práci s tímto typem obětí se snaží, aby svoje hranice chránila. R1 k obětem domácího násilí dodává, že by neměla pořád pachateli ustupovat: *„Oběť si myslí, že když bude pachateli ustupovat, bude mít klid, ale tak to není. „Ustupováním pachateli jen posouvá svoje hranice a umožňuje pachateli dávat větší prostor a ukazuje mu, kam až je to možné.“* R1 se v rámci poradny také ptá, kde ta oběť má své hranice, kde je to pro ně únosné, a kde už ne. Poté lze pracovat s obětí na jejich hranicích. Podle R4 posílení sebevědomí oběti může vést k nastavení hranic: *„Posílením sebevědomí oběti v té její roli, mohu docílit, že si sama může stanovit hranice. Když potvrdím, že to co prožívá je v pořádku, může se poté cítit sebevědoměji a může jí to dát rozhodnost k tomu, vymezit se vůči ohrožujícímu okolí.“* R1 považuje za důležité i v rámci ohraničení, ubezpečit oběť, že i nešťastná událost má svůj konec. Oběti si to často nemyslí, nebo se ptají, jestli to bude stejné jako předtím. R1 říká: *„ S tímto musíme citlivě pracovat a ubezpečit klienta, že sice to nebude takové jako dřív, že to bude jiné, ale neznamena to, že to bude mnohonásobně horší nebo lepší, bude to prostě jiné.“* R3 k ubezpečení klienta zmiňuje: *„Můžete klienta ubezpečovat, že život jde dál. Na trestný čin se nedá zapomenout, ale je tu spousta organizací a lidí, kteří mohou pomoci je přivést k tomu, aby se na to dívali jinak. Ze začátku je potřeba si to odžít, aby člověk mohl jít dál a ta zkušenost se změnila jen ve vzpomínku. Ujistit je, že bude líp.“* Respondenti nastavují mantinely ve smyslu stanovení pravidel spolupráce (např. vymezení času, služeb). I když R2 i R5 uvádí, že ne vždycky čas striktně dodržují. R4 říká: *„ Základní mantinel je, i kdy tady jsme, ale i když není poradna otevřena, jsme k dispozici na emailu nebo telefonu.“* R3 popisuje

klienty, kterým je nutné nastavit v poradně mantinely: „*Jsou tady takoví klienti, kteří jsou bezhraniční, chtěli by všechnen můj čas, chtěli by, ať za ně všechno udělám. Vymezují hranice naší spolupráce, když vidím, že přesahuje nějakou míru.*“ K tomu R1 dodává: „*Mám pocit, že někteří stojí o to, aby měli od nás určeno, co a jak, a kdy mají dělat, ideálně abychom je mi popostrčili. Ale to se snažíme nedělat, spíše posilovat jejich vlastní aktivitu. Spíše jen doporučovat, vést je, doprovázet je na té cestě, protože zpětně jim to posiluje jejich sebevědomí.*“ R2 také zmiňuje, že v poradně podávají pomocnou ruku, ale zároveň se snaží, aby klienti sami převzali iniciativu.

Kategorie ukázala, že nastavení mantinelů v poradně může vést klienta k tomu, aby si mantinely nastavil poté i v životě.

5.5. Diskuse výsledků

DVO1: Jak mají oběti uspokojeny jednotlivé potřeby?

Podle všech odpovědí respondentů bych otázku vyhodnotila takto: Je velice individuální, jak mají oběti trestných činů uspokojenou jednotlivou potřebu. Záleží na okolnostech v životě oběti. Toto zjištění se shoduje s názorem Sochúrka (2003), který uvádí, že prožívání újmy je individuální a závisí především na vnitřních a vnějších okolnostech, které se vzájemně ovlivňují. I Čírtková (2014) říká, že prožívání viktimizace je individuální. Jak analýza ukázala, potřebu místa nemají oběti uspokojenou, když mají špatné rodinné vztahy nebo mají nějaké rodinné problémy. Nemusí to místo v životě mít tak uspokojující. Často se také oběti za trestný čin stydí a bojí se to s někým sdílet, aby nebyly odsuzovány. Proto se raději nikomu nesvěřují, i když rodinné zázemí a vazby mají dobré. I tak mohou mít narušenou potřebu místa. Mohou si myslet, že rodina pro ně už nemá místo. Toto zjištění zcela neodpovídá názoru Čírtkové (2007), která říká, že pokud se jedinec stane obětí trestného činu, ztratí na kratší, či delší dobu iluzi o tom, že svět je dobrý. Svět se jeví jako zlé místo, kde se odehrávají nevysvětlitelné a nepředvídatelné události. Potřeba místa tedy podle Čírtkové nesouvisí s rodinným zázemím, ale oběť necítí své místo na světě, protože ztratila víru v dobrý svět situačně. Z hlediska rozlišení obětí na ty, které jsou oběťmi opakovaně a obětí, které se staly oběťmi jednorázově, mohu souhlasit s tvrzením Čírtkové právě pro kategorii obětí, které mají ojedinělý zážitek této role. Z analýzy vyplývá, že respondenti spojovali potřebu místa s potřebou podpory. Podle R1 jsou tyto dvě potřeby provázané. Podle R4 souvisí uspokojení potřeby místa s nastavením dané společnosti. Ve výzkumném šetření bylo zjištěno, že většina obětí má narušenou potřebu bezpečí. Záleží ale také, jaký to byl trestný čin, a za jakých okolností se stal. Oběti pociťují strach z pachatele, bojí se o své blízké. Toto zjištění se shoduje s názorem Čírtkové (2007), která říká, že typickým příznakem psychické újmy je strach z pachatele. Oběť se bojí, že se stane obětí podruhé. Dále nemají tuto potřebu uspokojenou ani ze strany orgánů činných v trestném řízení. Poměrně často dochází k sekundární viktimizaci a oběť se necítí v bezpečí ani tam, kde by se měla cítit v bezpečí. Potřebu sycení nemají někdy oběti uspokojenou v rámci nedostatku informací. Mohou se cítit nedosyceni, protože nedostaly veškeré informace. Také mohou mít problémy se spánkem a jídlom. Po trestném činu oběti často nespí a nejí.

Také ztrácejí sociální kontakty. Často se oběť stydí a dochází k izolaci. Toto zjištění, odpovídá tvrzení Velikovské (2013), která uvádí, že oběť je trestným činem tak ovlivněna, že přestane vyhledávat společnost. Při uspokojení potřeby podpory hodně záleží na nejbližším okolí oběti. Zda má někoho, o koho se může opřít nebo ne. Toto zjištění se shoduje s tvrzením Válkové a Kuchty (2012), kteří říkají, že nejdůležitějším předpokladem pro zpracování traumatu nejsou zástupy odborníků, ale především přítomnost a podpora blízkých osob, které mohou s obětí sdílet její pocity. Pro tu část populace, která nemá rodinné a přátelské zázemí, může být nápomocné poradenství nebo psychoterapie – zastupuje ty, kteří chybí v přirozeném prostředí oběti. R5 se setkal spíše s oběťmi, které oporu měly. Podle R3 nemají potřebu podpory uspokojenou, protože by jinak nechodily do poradny a nehledaly by ji tam. R1 uváděl, že v poradně podpora, hodně zaznívá jako téma. Z toho lze vyčíst, že u R1 oběti trestných činů uspokojenou potřebu podpory spíše nemají. Ve výzkumném šetření bylo zjištěno, že u potřeby limitů hodně záleží na tom, jaká je to oběť. Dle R5 mají limity narušeny senioři, kteří neumí často říkat ne. R1 a R4 uvedli oběti domácího násilí, které si svoje hranice neumějí chránit a ustupují pachateli. Podle R3 nemají uspokojenou potřebu limitů oběti, které se domáhají spravedlnosti a nemohou se dobrat výsledku, který by byl pro ně uspokojivý. Chybí jim mantinel, kde by se řeklo už dost, a šly by v životě dál. Jak už jsem uvedla výše to, jak mají oběti uspokojeny jednotlivé potřeby, je individuální. Každá oběť je individuální. Každá oběť prožívá trestný čin jinak, pochází z jiného rodinného zázemí, místa, a může procházet úplně něčím odlišným, než jiná oběť.

Sekundárním cílem této dílčí otázky bylo zjistit, která z pěti vývojových potřeb byla nejvíce frustrována. Z výzkumného šetření se zjistilo, že nejvíce oběti mají frustrována potřebu bezpečí. U všech obětí dochází k narušení pocitu bezpečí. Podle R3 a R1 má většina obětí také narušenou potřebu podpory. R4 k potřebě bezpečí uváděl potřebu sycení. Někteří klienti nemají dostatek informací.

DVO2: Jakou mají pracovníci pomáhajících profesí zkušenost s uplatňováním konceptu základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden Pessa při práci s oběťmi násilných trestných činů?

Při hodnocení druhé dílčí výzkumné otázky zhodnotím postupně, jak s jednotlivými potřebami v poradně pracují. Výzkumné šetření ukázalo, že pro uspokojení potřeby místa, je důležité prostředí poradny. Podle respondentů by prostředí

mělo být útulné, příjemné, nerušené. Poradna by neměla působit jako úřední místnost. Také by mělo být neutrální, měl by to být prostor pro klienta. Žádoucí je nechat klienta zvolit si své místo a vzdálenost. Toto zjištění se shoduje s tvrzením Čírtkové (2000), která uvádí, že bychom měli nechat oběť, aby si sama zvolila přijatelnou vzdálenost. Zároveň, by mělo být sezení, co nejpohodlnější, aby se klient mohl uvolnit. Popřípadě, když klient nenajde správné místo v poradně, respondenti uvedli, že zprostředkují další služby, kde klientovi pomohou. Důležité je, aby všechny poradny mohly nabídnout oběti psychologa nebo psychoterapeuta. Také v rámci této potřeby představují svoje služby a vymezují spolupráci. Jaké služby mohou poskytnout a jaké už ne. Jak z analýzy vyplývá, je důležité dávat klientovi najevo, že je na správném místě, a že na něj máte dostatek času. Při práci na potřebě bezpečí, pracují respondenti také s prostředím. Většinou v poradnách mají dveře na kouli, aby se klient mohl cítit více v bezpečí. V rámci potřeby bezpečí je nejdůležitější pro oběť ujištění, že informace, které v poradně řekne, nikam dál nejdou. Toto zjištění se shoduje se zásadou Bílého kruhu bezpečí. V Bílém kruhu bezpečí je zachována mlčenlivost. Z výzkumného šetření se zjistilo, že pocit bezpečí může také navodit to, když si sebou do poradny přivedou osobou blízkou, která s obětí je po celou dobu setkání. Jak uvedli respondenti, důležitá pro oběť je i anonymita. V poradnách nemusí sdělovat žádné osobní údaje, vedou si klienta pod specifickým kódem. I toto se shoduje se zásadou Bílého kruhu bezpečí. Pro uspokojení potřeby sycení respondenti vždy nabízí klientům tekutiny. Vždycky mají oběti k dispozici džbánek s vodou a mohou se kdykoliv napít. V některých poradnách nabízejí i kávu nebo čaj. V rámci této potřeby se klienta ptají, jak se cítí. V poradnách je možnost přitopit nebo vyvětrat. V každé místnosti měli respondenti také k dispozici kapesníky, kdyby byly potřeba. Podle R5 je důležitá také práce s informacemi, aby nebyl klient informací přesycen nebo nedosycen. Toto zjištění odpovídá názoru Sochůrka (2003), který říká, že poradce by měl být zdrojem potřebným informací. Výzkumné šetření ukázalo, že podporující pro klienta může být už i samotné jednání. Podle respondentů je hlavní zásadou respektovat klienta takového, jaký je. Toto zjištění se shoduje s jednou zásadou Bílého kruhu bezpečí, která říká, že se má s klientem jednat s respektem. Dále nehodnotit, nesoudit, jednat klientem jako s obětí trestného činu, protože podle zákona o obětech trestných činů, je obětí každý, kdo se tak cítí. Oběti si často trestný čin kladou za vinu. Podporovat oběť v tom, že vinný je pachatel, ne ona. I to je jedna ze zásad. To zjištění se shoduje s tvrzením Čírtkové (2007), která říká, že je důležité dávat oběti najevo, že trestný čin nespáchala. Za trestný čin je odpovědný

pachatel a ne ona. Důležitá je také empatie. Naladit se na klienta, na jeho potřeby. Podporovat je v tom, že v poradně mohou vše. Klidně vyjádřit své emoce, vyplakat se apod. Toto zjištění odpovídá názoru Čírtkové (2007), která uvádí, že základní podmínkou pro zpracování dopadu trestného činu, je umožnění oběti ventilovat své emoce. Umožnit jí vyplakat se nebo vykřičet. Z výzkumného šetření se zjistilo, že podporující může pro oběť být i poradce, který dává najevo svůj zájem. Téma potřeby limitů bylo pro respondenty těžko uchopitelné, často nevěděli, co si pod tím mají představit. Bylo pro mě těžké zhodnotit, jak s potřebou limitů pracují v poradně. Přesto výzkumné šetření ukázalo, že všichni respondenti se snaží dávat oběti najevo, aby své hranice chránila. Snaží se, aby se oběť ohraničila vůči okolí, které je pro ni zraňující. Většina respondentů to uváděla, hlavně při práci s oběťmi domácího násilí a seniory. V rámci potřeby limitů je důležité ubezpečovat oběť, že i traumatizující událost má svůj konec. Život se jim sice změní, nebude to jako dřív, ale neznamená to, že se budou cítit špatně už napořád. Bude to jiné, ale neznamená to, že to musí být jenom horší. Respondenti nastavují limity i v poradně. Vymezují pravidla spolupráce ve smyslu, jaké poskytují služby a časové ohraničení. Pravidla spolupráce v poradně mohou vést klienta k nastavení svých hranic v životě. R1 uvedl, jak je důležité posilovat v klientovi vlastní aktivitu. Nedělat všechno za něj, jen je vést, doprovázet a nabízet jim možnosti. Zvyšuje jim to sebevědomí. Důležitá tedy je i samostatnost. Podle R4 může zvýšení sebevědomí vést k tomu, že si oběti samy nastaví svoje hranice. Toto zjištění odpovídá názoru Čírtkové (2004), která říká, že při práci s oběťmi trestných činů je důležité mobilizovat vlastní zdroje oběti. Doplním zde to, že mobilizací vlastních zdrojů získává oběť znovu sílu, uvědomuje si, že může mít svůj život zase více pod kontrolou – dochází tím ke zkompetentňování.

Závěr

Tato práce se zabývala oběťmi trestných činů a uspokojování základních vývojových potřeb při práci s nimi. Cílem práce bylo s oporou o odbornou literaturu popsat a analyzovat násilnou trestnou činnost, osobnosti pachatele a oběti, možnosti pomoci obětem trestných činů se zřetelem k práci s jejich potřebami a ve výzkumném šetření zjistit zkušenosti pomáhajících pracovníků s naplňováním základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa u obětí násilných trestných činů.

Výzkumné šetření přineslo zjištění, že pomáhající pracovníci mají zkušenost se saturací základních vývojových potřeb dle Pessa a Boyden-Pessa, ačkoli z rozhovorů vyplynula skutečnost, že tak činí, povětšinou automaticky a přirozeně s ohledem na klienta a jeho téma, aniž by vědomě pojmenovávali potřeby dle tohoto konceptu, který jim většinou není známý. Respondenti byli někdy překvapeni, co všechno se pod danou potřebou skrývá, a jak ji mohou uspokojit přímo v poradně. Toto považuji za možnost případného obohacení dobré praxe. Jak poradci uspokojují potřebu místa, bezpečí, sycení, podpory a limitů při práci s oběťmi násilných trestných činů, bylo více rozebráno v diskusi výsledků. Zde shrnu následující: dle slov a zkušeností z praxe konkrétních pracovníků vykazují oběti nejvíce deficitů a na druhé straně též intruzí či traumatizace v souvislosti s naplňováním potřeb bezpečí a podpory. V úvodních kapitolách toto zjištění koresponduje s teoretickými podklady. Nejistila jsem tedy nic překvapivě nového. V diskusi výsledků jsem ale poukázala na detailní zkušenosti, které mohou být v praxi pomáhajícího pracovníka určující pro spolupráci s obětí i pro další fungování oběti mimo prostor konzultace. Za zajímavé považuji zjištění, že dominantní potřebou, kterou pracovníci zmiňují, není potřeba dobrých limitů, byť hranice oběti jsou zásadně narušovány pachatelem trestného činu.

Výše jsem uvedla předpoklad, že dotazovaní pomáhající pracovníci mají zkušenost se zásadním dopadem trestného činu na život oběti v kontextu vnímání a saturace potřeb a dále bylo mým výchozím předpokladem, že budou respondenti schopni provázet oběti směrem k znovuobnovení zdrojů naplňování těchto potřeb. Tento předpoklad se dle výsledků provedeného výzkumu potvrdil. Pracovníci – poradci Probační a mediační služby se setkávají s oběťmi trestných činů, na kterých tento akt zanechal zásadní stopy v podobě otřesení jejich bazálního bezpečí, tématu místa, schopnosti sytit se, podporovat se a podporu si v případě potřeby vyžádat. Hovořili též o ochromení hranic, s kterým se oběti setkávají. Svým respektujícím přístupem

i směřováním spolupracují s oběťmi a provázejí je postupnou změnou zacílenou na znovuoobnovení rovnováhy, stability a uvědomění si zdrojů své síly a kompetence, možnosti využívání systému sociální opory, zvyšování vědomí svých hranic, bezpečí, dobrého místa.

Jedním z limitů této práce by se mohlo zdát, že až na jednoho respondenta, neměli poradci povědomí o jednotlivých potřebách. Některým respondentům jsem musela problematiku vysvětlovat více, abychom se dostali k jednotlivým odpovědím. I přes uvedený limit, jak doufám, se ale podařilo získat odpovědi a nasytit tak hlavní výzkumnou otázku. V určitém úhlu pohledu bych si zde dovolila nahlížet na tuto „neinformovanost“ pozitivně. Domnívám se, že pokud respondenti neznali koncept potřeb dle PBSP, pak jsem díky tomu mohla zachytit zkušenosti nezkraslené předchozím teoretickým předpokladem. Také malý počet respondentů byl jistě určující i pro mé prvotní zkušenosti s takto obsáhlým odborným textem. Přes uvedené limity věřím, že tato práce může být prospěšná studentům sociálních oborů, kteří uvažují nad prací s oběťmi trestných činů nebo i těm, kteří již s oběťmi pracují a chtějí svoji působnost v poradnách něčím obohatit.

Cíl práce považuji tímto za splněný.

Seznam literatury

Knižní zdroje:

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. Vysokoškolské učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-475-3.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0582-1.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-79-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.

MARTINKOVÁ, Milada. *Kriminalistika: K problematice obětí kriminality v České republice - výsledky výzkumné sondy*. Praha: MVČR, 2015, 48(3), 161-171. ISSN 1210-9150.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

PESSO, Albert, Diane BOYDEN-PESSO a Petra VRTBOVSKÁ. *Úvod do Pessa Boyden System Psychomotor: PBSP jako terapeutický systém v kontextu neurobiologie a teorie attachmentu*. Praha: Sdružení SCAN, 2009 ISBN 80-86620-15-8.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-378-9.

ROUBALOVÁ, Michaela, Jakub HOLAS a Zuzana KOSTELNÍKOVÁ a Martina PEŠKOVÁ. *Kriminalistika: výzkum obětí trestné činnosti - první výsledky*. Praha: MVČR, 2018, **51**(2), 124-133. ISSN 1210-9150.

SLANINOVÁ, Gabriela a Petra PIDIMOVÁ. *Procedia-social and behavioral sciences: Pessó Boyden System Psychomotor as a method of work with battered victims*. Amsterdam: Elsevier, 2014. ISSN: 1877-0428.

SOCHŮREK, Jan. *Nástin vybraných problémů viktimologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN 80-7083-745-4.

STRAUSS, Anselm L. a Juliet CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. SCAN. ISBN 80-85834-60-x.

ŠAMÁNKOVÁ, Marie. *Lidské potřeby ve zdraví a nemoci: aplikované v ošetrovatelském procesu*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3223-7.

TRUELLOVÁ, Iva, Eva VANÍČKOVÁ a Věra NOVOTNÁ. *Včasná detekce dětí ohrožených násilím v systému zdravotnictví*. Praha: [Fakultní nemocnice v Motole], [2016]. ISBN 978-80-87347-28-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Úvod do psychologie*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-421-7.

VÁLKOVÁ, Helena a Josef KUČHTA. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8.

VODÁČKOVÁ, Daniela. *Krizová intervence*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0212-7.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4

Zpravodaje BKB:

Zpravodaj BKB, 2010/1, ročník 19. ISSN 1213-8282

Zpravodaj BKB, 2013/4, ročník 22. ISSN 1213-8282

Zpravodaj BKB, 2016/4, ročník 25. ISSN 1213-8282

Zpravodaj BKB, 2017/2, ročník 26. ISSN 1213-8282

Zpravodaj BKB, 2017/4, ročník 26. ISSN 1213-8282

Internetové zdroje:

Analýza projektu Proč zrovna já? II. *Sociální práce* [online]. 2016, **16**(6) [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <http://www.socialniproce.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=913>

KVĚTENSKÁ, Daniela. Co potřebují oběti trestných činů?. *Sociální práce* [online]. 2016, **16**(6) [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <http://www.socialniproce.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=910>

PBSP: psychoterapeutická metoda. *Pesso Boyden psychomotorická psychoterapie* [online]. © 2010-2019 [cit. 2019-02-11]. Dostupné z: <http://www.pbsp.cz/metoda.htm>

Peněžitá pomoc ze strany státu. *Bílý kruh bezpečí* [online]. © 2009 [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/zadost-o-penezitou-pomoc-nahrada-skody/penezita-pomoc-obetem/>

PESSO, Albert. *Introduction to Pesso System/Psychomotor* [online]. 1984 [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <https://pbsp.com>

Pomáháme obětem trestných činů. *Probační a mediační služba* [online]. © 2002-2018 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/pro-obeti/>

Poradenská činnost. *Bílý kruh bezpečí* [online]. © 2009 [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/poradenska-cinnost/>

Projekt: Proč zrovna já? II. *Probační a mediační služba* [online]. © 2002-2018 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/proc-zrovna-ja-ii/>

Registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů. *Ministerstvo spravedlnosti České republiky* [online]. © 2009 [cit. 2019-01-11]. Dostupné z: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

Trestný zákoník 40/2009 Sb. In: *Zákony pro lidi* [online]. © 2010-2018 [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Victim Support Europe. *Bílý kruh bezpečí* [online]. © 2009 [cit. 2018-12-28]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/victim-support-europe/>

Zákon o obětech trestných činů 45/2013 Sb. In: *Zákony pro lidi* [online]. © 2010-2018 [cit. 2018-10-30]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>

Zásady poskytování sociální služby. *Bílý kruh bezpečí* [online]. © 2009 [cit. 2018-12-29]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/o-nas/zakladni-udaje-o-organizaci/verejny-zavazek-socialnich-sluzeb/>

Odborné práce:

MATYÁŠOVÁ, Veronika. *Pomoc obětem násilných trestných činů* [online]. Hradec Králové, 2018 [cit. 2018-10-14]. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Fakulta pedagogická. Dostupné z: <https://theses.cz/id/xz3uqi/STAG88833.pdf>.

SOBOTOVÁ, Nikola. *Práce s oběťmi trestných činů na střediscích Probační a mediační služby v Královéhradeckém kraji* [online]. Olomouc, 2015 [cit. 2018-10-14]. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Fakulta pedagogická. Dostupné z: [https://theses.cz/id/gaw3z0/Dipl\\$omov_prce-Nikola_Sobotkov.pdf](https://theses.cz/id/gaw3z0/Dipl$omov_prce-Nikola_Sobotkov.pdf).

TURKOVÁ, Barbora. *Poradenství pro oběti trestné činnosti v rámci Probační a mediační služby ČR Jihočeského soudního kraje* [online]. Hradec Králové, 2018 [cit. 2018-10-14]. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Fakulta filozofická. Dostupné z: <https://theses.cz/id/627pse/STAG89952.pdf>.

ZAVORÁLOVÁ, Lenka. *Formy pomoci obětem trestných činů* [online]. Hradec Králové, 2018 [cit. 2018-10-14]. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové. Fakulta filozofická. Dostupné z: <https://theses.cz/id/0w0049/STAG88866.pdf>.